

בעזה"י בהמשך], אם רוצה לתת לה את חלקו, עליו לומר זאת בלשון מתנה.

מסכת כתובות

פרק תשיעי הכותב

דף פ"ג

זכויות הבעל בנכסי אשתו

כל הנכסים של האשה הנשואה, שלא הכניסה אותם לבעלה בנדונייתה, [בין אם היו לה קודם נישואיה, ובין אם זכתה בהם אחר נישואיה], קרויים נכסי מלוג, והבעל זוכה בנכסים אלו בשלושת הדברים הבאים.

א. פירות. כלומר כל הפירות יוצאים מהנכסים הללו לבעל הם.

ב. ירושה. כלומר לאחר מיתת האשה, הבעל יורש את הנכסים הללו לגמרי, [ובהמשך יתבאר בעזה"י, אם הוא יורש אותם מדין תורה, או מתקנת חכמים].

ג. ביטול המכירה. כלומר אם האשה מוכרת נכסים אלו, המכר בטל, והבעל מוציא מיד הלקוחות.

המוותר על זכויותיו בנכסי אשתו

נתבאר, שהבעל זוכה בנכסי אשתו בשלושה דברים. ומבואר, שהבעל יכול למחול לאשתו על זכויותיו בנכסיה, על ידי שיכתוב לה לשון זה, "דין ודברים אין לי" באותה זכות שמוותר עליה, כגון "דין ודברים אין לי בנכסייך", שבכך הוא מוחל לה על זכותו למנוע ממנה מלמכור את הנכסים, [ובהמשך יתבאר בעזה"י, באיזה לשון מועילה מחילה על כל אחת מזכויותיו].

ולפי מה ששנה רבי חייא, המחילה מועילה גם כשאומר לה בעל פה, ואינו צריך לכתוב לה דווקא.

אמנם לשון זה "דין ודברים אין לי..." אינו מועיל לוותר על זכויותיו בנכסי האשה אלא בעודה ארוסה, כשעוד לא זכה בדברים הללו, ואמירתו היא תנאי שכשישאנה לא יזכה בהם, ומועיל תנאו, שהרי חכמים תקנו לו דברים אלו לטובתו, ויכול להתנות שלא יזכה בהם, וכמאמר רב כהנא, שנחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר, [שאינה ירושת אבותיו, אלא באה על ידי מעשיו, כגון ירושת אשתו הבאה על ידי נישואין], אדם מתנה עליה שלא ירשנה, וכמאמר רבא, שאדם יכול לומר, אי אפשי בתקנת חכמים שתקנו לטובתי.

אבל אחר שכבר נשא את האשה, וזכה בדברים הללו, אם רוצה לוותר לה עליהם, אין מועיל לכך לשון "דין ודברים אין לי בהם", שלשון זה אינו לשון מתנה של מה שכבר שלו, אלא הימנעות מזכייה במה שעדיין לא זכה בו, ומאחר שכבר יש לו חלק בנכסים, [שמענתה ידו כידה או ידו עדיפה מידה כפי שיתבאר

האומרת לבעלה איני ניזונית ואיני עושה

כבר נתבאר בפרק אף על פי ששתי תקנות אלו תקנו אותן זה כנגד זה האחת היא שהאיש חייב לזון את אשתו והשניה היא שמעשה ידי האשה לבעלה.

ולדעת רב הונא אמר רב, עיקר התקנה נעשית לטובת האשה, שיהיו לה מזונות, שכן לא כל הנשים די להן במעשה ידיהן, ולכן תיקנו שתהא האשה ניזונית מבעלה, ואחר שתקנו לאשה מזונות, כנגד זה תקנו שיהיו מעשה ידיה לבעל. ומאחר שתקנה זו היא לטובת האשה, אם אינה חפצה בתקנה זו, [כגון שהיא מעונגת, ואינה רוצה לעשות מלאכה, או שמרוויחה הרבה, וטוב לה ליטול מעשה ידיה לעצמה], יכולה היא לומר, איני ניזונית [מבעלי] ואיני עושה [לו מלאכה אלא מלאכתי לעצמי].

ומדברי רב הונא אלו, הביא רבא ראייה לדבריו, שיכול אדם לומר, אי אפשי בתקנת חכמים שתקנו לטובתי.

כח האיש בנכסי אשתו

נתבאר, שיש לאיש זכויות בנכסי מלוג של אשתו, ועל ידי זה הם נחשבים כשותפים בהם, ונחלקו חכמים, אם כח האיש בנכסים שווה לכח האשה, או גדול יותר.

לדעת אביי – ידו כידה, כלומר האיש והאשה נחשבים כשותפים שווים בנכסים.

ולדעת רבא – ידו עדיפה מידה, כלומר כח האיש בנכסים גדול מכוחה של האשה, ונפקא מינה לדין שומרת יבם, שיתבאר בעזה"י בסמוך.

ירושת שומרת יבם

נתבאר שאשת איש שמתה, בעלה יורש אותה, ואשה שאין לה בעל, בניה יורשים אותה, ואם אין לה בנים, אביה יורש אותה.

ובמסכת יבמות נחלקו בית שמאי ובית הלל, מי יורש את נכסי שומרת יבם, [שמת בעלה בלא בנים, והיא זקוקה לייבום לאחי המת], שמתה, שכן מצד אחד, כל זמן שהיא זקוקה לייבם, היא דומה לאשת איש, ויש ליורשי הבעל לרשת אותה, ומצד שני, מאחר שאין לה בעל, היא דומה לפנויה, ויש ליורשי אביה לרשת אותה. ומבואר שם, שלדעת בית שמאי, מחמת הספק הזה, יורשי האשה יורשי הבעל חולקים את הנכסים ביניהם. ולדעת בית הלל, הנכסים בחזקת יורשי האשה, והם נוטלים את כל הנכסים.

ולדברי אביי, האופן שבו נחלקו בית שמאי ובית הלל הוא, כשזכתה האשה בנכסים אלו בחיי בעלה, שבאותה שעה שזכתה בהם, זכה בהם גם בעלה, להיות בהם ידו כידה, ונעשו בהם כשותפים שווים. ולפיכך, כשמת האיש, ונפלה האשה לפני הייבם, ומתה, יורשיה עומדים תחתיה, ויורשי בעל תחת הבעל, וכשם שהיא ובעלה היו שווים בנכסים, כך יורשיה ויורשי הבעל

דין ודברים אין לי בנכסייך

האומר לאשתו בעודה ארוסה, "דין ודברים אין לי בנכסייך", לא זכתה בכך האשה, אלא שאם מכרה את הנכסים, או נתנה במתנה, אין הבעל מוציא מיד הלקוחות או המקבלים, אבל כל זמן שלא מכרה או נתנה, הוא אוכל את הפירות בחייה, וכמו כן אם מתה [בלא שתמכור הנכסים], הבעל יורש אותם, ולא הפסיד אלא את הזכות להוציא מיד הלקוחות.

ונחלקו חכמים בטעם הדבר.

לדעת אביי – הטעם לכך הוא, משום שכל אדם המוחזק בדבר, ואדם אחר מוציא עליו שטר, ולשון השטר סתום ואינו מפורש, יד בעל השטר על התחונה, שנותנים לו את המשמעות הפחותה ביותר שבדברי השטר, ואף כאן, הבעל מוחזק בשלושת הזכויות שתקנו לו חכמים [עיכוב מכירה. אכילת פירות. וירושה], והיא מוציאה עליו שטר שהסתלק מנכסיה, ויכול לטעון שלא הסתלק אלא מהזכות הפחותה ביותר, שהיא הזכות לעכב את המכירה, שהזכויות האחרות עדיפות עליה. וביאר אביי מדוע הזכויות האחרות עדיפות על זכות עיכוב המכירה. זכות אכילת הפירות עדיפה על זכות עיכוב המכירה, משום שבוצינא כלומר דלעת קטנה, עדיפה מקרא, שהיא דלעת גדולה², כלומר טוב לו לאדם דלעת קטנה שכבר קיימת, מדלעת שעתידה לגדול ועדיין אינה כאן, שטוב מעט בוודאי מהרבה על ספק, וכמו כן זכות אכילת הפירות היא תמידית ומיידית, והיא עדיפה על זכות עיכוב המכירה, שאינו צריך לה אלא כשתבוא האשה למכור. וזכות הירושה עדיפה גם כן על זכות עיכוב המכירה, משום שהמיתה מצויה³, ואם כן מצוי שיבוא לידי ירושה, ומכירת הנכסים אינה מצויה, שאשה אינה רוצה למכור נכסי בית אביה, משום שבח בית אביה.

ולדעת רב אשי – הטעם לכך שהכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסייך, ויתר רק על זכות עיכוב המכירה, כי כן הוא משמעות הלשון, שמאחר שלא כתב "ובפרותיהן", לא ויתר על זכויותיו אלא בנכסים ולא בפירות, ומאחר שכתב "בנכסייך", משמע כל זמן שהיא קיימת, והם נכסיה, אבל אחר מותה, יירש את הנכסים⁴.

דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן

האומר לאשתו בעודה ארוסה, "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן", מלבד מה שזכתה האשה בכך, שאם מכרה את הנכסים, או נתנה במתנה, אין הבעל מוציא מיד הלקוחות או המקבלים, זכתה גם בכך שבחייה לא יאכל הבעל פירות הנכסים, אלא הפירות שלה, והיא אוכלת. אבל אם מתה האשה, ולא מכרה את הנכסים בחייה, הבעל יורש אותם, שזכות הירושה לא הזכיר

שוים בנכסים, ולכן אמרו בית שמאי, שיחלקו את הנכסים בשווה, ובית הלל אמרו, שאף באופן הזה, הנכסים בחזקתם הראשונה, שהיו של אבי האשה, ולכן יורשי האשה יורשים את כל הנכסים. אבל כשנפלו לה הנכסים כשהיתה שומרת יבם, ולא היה כח הייבם שווה לה בהם, בזה הכל מודים, שהנכסים בחזקת יורשי האשה.

ולדברי רבא, כשנפלו לה הנכסים בחיי בעלה, באותה שעה זכה בהם הבעל להיות ידו עדיפה מידה, ואם כן, כשמתו הוא והיא, כשם שהבעל היה עדיף על האשה, כך יורשיו עדיפים על יורשי האשה, והכל מודים שירשי הבעל חולקים את הנכסים עם יורשי האשה. והאופן שבו נחלקו בית שמאי ובית הלל, כשנפלו לה הנכסים לאחר שמת בעלה, וכבר היתה שומרת יבם. וסברות מחלוקתם בזה, מבוארות במסכת יבמות.

שותף האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו

שנים שהיו שותפים בשדה, ואמר [או כתב] אחד מהם לחבירו, אחד מהלשונות הבאים, "דין ודברים אין לי על שדה זו", כלומר אין לי תביעות עליה, או "אין לי עסק" בה", או "ידי מסולקות הימנה", לא אמר כלום, והשדה נשארה בבעלותו כמו שהיתה קודם לכן, שכל הלשונות הללו אינן לשון מתנה, וכדי להקנות לחבירו מה שכבר שלו, צריך לומר לו לשון מתנה, ולא לשון סילוק.

ונחלקו חכמים מה הדין, כשאמר את אחד מהלשונות הללו, ועשו על כך קנין סודר [=חליפין].

- **לדעת רב יוסף**, אין הקנין מועיל כלום, כי הקנין בא לחזק מה שאמר בפיו, ואמירתו אינה מועילה כלום, ואם כן גם הקנין הנעשה על כך, הרי הוא כקנין הנעשה על לא כלום.

- **ולדעת רב נחמן**, הקנין לא נעשה על מה שאמר בפיו, אלא על גוף הקרקע, ולפיכך הועיל הקנין לתת את חלקו לחבירו.

- **ואמר אביי**, שאם מיד כשבא השני להחזיק בחלקו של ראשון, הראשון עירער על כך, ואמר, לא הקניתי דבר, אלא בלשון דין ודברים, שאינו מועיל, בזה מסתבר כדברי רב יוסף, שלא הקנה לו בקנין סודר אלא מה שאמר לו בפיו, ואינו כלום. ואם כשבא השני להחזיק בחלקו של ראשון, לא ערער על כך הראשון מיד, אלא המתין יום או יומיים עד שערער, בזה מסתבר כדברי רב נחמן, שהיה הקנין על גוף הקרקע, אלא שעכשיו רוצה לחזור בו מהקנין, ולימדוהו לטעון שלא נתכוון להקנות אלא מה שאמר בפיו ושקר הוא דובר והקנין חל.

- **ודעת אממר**, שבכל אופן, אם עשו קנין, הרי זה קנין גמור של גוף הקרקע, ולא של מה שאמר בפיו, והקנין חל.

² לא כפירוש הקונטרס, שפירש, ששתיהן מין דלעת הן, דהא קישואים מתרגמינן בוצינא ... וקישואין מין אחר הוא מדלעת ... ודלעת גדולה יותר מקידושים, אלא שמאחרת להתבשל, והקישות מממהרת לבשל. [תוס'].

³ שמה משום שרוב פעמים מסתכנת בלידה. [תוס'].

⁴ הקשו התוס', מאחר שלדעת רב אשי, לשון "בנכסייך" מורה על ויתור זכות עיכוב המכירה בוודאי, מדוע רק בדיעבד אם מכרה המכר קיים, ולא תוכל למכור גם לכתחילה, הלא בעלה ויתר לה על כך.

⁵ נראה לרשב"א, ד"אין לי עסק בה", הוי כמו שאומר לו, "הרי את לעצמך", הלכך גבי עבד שיכול לזכות בעצמו, קני, אבל גבי שדה, איך יזכה בעצמו. [תוס'].

הזכיר פירי פירות ולא הזכיר פירות

ולא ויתר עליה.

נסתפקו בבית המדרש, בדין מי שכתב לאשתו, "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירי פירותיהן" ולא הזכיר הפירות עצמם.

מצד אחד אפשר שלא ויתר הבעל אלא על פירי הפירות, אבל את הפירות הראשונים הוא אוכל.

ומצד שני אפשר שויתר הבעל גם על הפירות, שכוונתו לסלק עצמו מכל זכות פירות שיש לו.

ואין לפשוט ספק זה, לומר, שוודאי סילק הבעל עצמו מהכל, וזכתה האשה בפירות, שאם לא כן, מאחר שהפירות עצמם של הבעל, מנין לאשה פירי פירות, הלא הבעל כבר נטל כל הפירות. והסיבה שאין לומר כן, כי אפשר, שאם הותיר הבעל מהפירות, ומכרם, וקנה בהם קרקע, פירות הקרקע הזו יחשבו פירי פירות, ויהיו לאשה. והראיה לכך שדבר זה נחשב פירי פירות, מדברי רבי יהודה, שאמר, שכשכתב לה הבעל "ובפירותיהן", לא זכתה האשה בפירי פירות, אלא לבעל הם, ולא הקשו, מאחר שהאשה אוכלת הפירות, מנין לבעל פירי פירות, כי לעולם מה שמוותרים מהפירות, וקונים בו קרקע, פירות אותה קרקע הם פירי פירות.

דין ודברים אין לי בנכסייך ... בחייך ובמותך

האומר לאשתו בעודה ארוסה, "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן בחייך ובמותך", ויתר על כל שלושת הזכויות שיש לו בנכסיה. מאחר שאמר "בנכסייך", אינו יכול לעכב את מכירתם. ומאחר שאמר "בפירותיהן ובפירי פירותיהן", ויתר על אכילת הפירות ופירי הפירות עד עולם. ומאחר שאמר "ובמותך", ויתר על זכותו לרשת אותם.

ורבן שמעון בן גמליאל חולק, ואומר, שגם כשכתב לה "בחייך ובמותך", לא איבד זכות ירושתה, שלדעתו ענין זה שהבעל יורש את אשתו הוא דין תורה, הלמד מהפסוק "לשאריו ... יורש אותה", לומר שהבעל יורש את אשתו, ולדעתו המתנה על מה שכתוב בתורה, גם בדבר של ממון, תנאו בטל, ולכן אף ששמעו מתנאו שויתר על זכותו בירושתה אין בכך כלום והוא יורש אותה. [ולמדנו מדברי רבן שמעון בן גמליאל דבר נוסף שדווקא המתנה על דין תורה תנאו בטל אבל המתנה על דין מדברי חכמים תנאו קיים].

דף פ"ד

הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ולא מטעמו

נתבאר, שנחלקו חכמים ורבן שמעון בן גמליאל בדין האומר לאשתו, "דין ודברים אין לי בנכסייך ... בחייך ובמותך", האם הועילו דבריו לוותר על זכותו לרשת אותה או לא.

ולדעת תנא קמא – מאחר שכתב לה, "אין לי דין ודברים בנכסייך ובפירותיהן", זכתה בכל הפירות ופירי הפירות עד עולם, שאם הותירה מהפירות, ומכר הבעל את הפירות הנותרים, וקנה מהם קרקע, ועשתה הקרקע פירות, אין לבעל זכות באותן פירות, כיון שסילק עצמו מפירות נכסיה עד עולם.

ולדעת רבי יהודה – בלשון זה, "אין לי דין ודברים בנכסייך ובפירותיהן", לא סילק עצמו אלא מאכילת פירות הנכסים הראשונים, אבל אוכל הוא את פירי הפירות, שאם אכלה האשה את פירות הנכסים הראשונים, והותירה, וקנה הבעל קרקע בפירות הנותרים, הקרקע הנקנית של האשה, והבעל אוכל פירותיה, שאין במשמעות הלשון "ובפירותיהן", אלא הפירות של הנכסים הראשונים.

דין ודברים אין לי בנכסייך

ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם

לדעת רבי יהודה, כדי שיוותר הבעל על זכויותיו בפירות ובפירי הפירות עד עולם, עליו לכתוב, "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם".

ונסתפקה הגמרא האם לדעת רבי יהודה, העיקר הוא שיכתוב "ובפירי פירותיהן", וכשכתב "בפירי פירותיהן", גם אם לא כתב "עד עולם", ויתר על הפירות ופירי הפירות, אבל כשכתב "עד עולם", ולא כתב "ובפירי פירותיהן", לא ויתר אלא על פירות הראשונים². ומה שהזכיר במשנתנו "עד עולם", לא משום שכך צריך לכתוב לה כן, אלא לומר, שכשכתב לה "בפירי פירותיהן", נאסר בכל פירי פירות עד עולם.

או שלדעת רבי יהודה העיקר הוא שיכתוב "עד עולם", ואם כתב "בפירותיהן עד עולם", די בכך אף על פי שלא כתב "ובפירי פירותיהן", וזכתה האשה בכל פירי פירות עד עולם. אבל אם כתב "בפירותיהן ובפירי פירותיהן", ולא כתב "עד עולם", לא ויתר אלא על הפירות הראשונים והשניים, אבל מכאן ולהבא אוכל הפירות. ומה שהזכיר רבי יהודה במשנתנו "ובפירי פירותיהן", לומר, שאפילו כתב לשון זה, עדיין צריך לכתוב גם "עד עולם".

או שלדעת רבי יהודה לא ויתר האיש על פירי הפירות עד עולם, עד שיכתוב את שני הלשונות, "ובפירי פירותיהן עד עולם", ואם כתב רק "ובפירי פירותיהן", לא סילק עצמו אלא מראשונים ושניים, ואם כתב רק "עד עולם", לא סילק עצמו אלא מפירות ראשונים בלבד, שהם אסורים לו לעולם, [רש"י פירש, שויתר עליהם לכל השנים. ותוסי' פירשו שויתר עליהם בחייה ובמותה].

² ותוסי' כתבו ... אין לפרש דאי "פירי פירות" דווקא "עד עולם" לא מהני ... דעד עולם פשיטא ליה טפי דמהני אפילו כשנאמר "פירי פירות" דווקא.

² סתם לן תנא כרבי יהודה, שבלא כתיבת "ובפירי פירותיהן", הבעל אוכל פירי פירות. [תוס'].

על מנת שאין לך עלי הונאה

המוכר דבר לחבירו, ואמר לו, שמוכר לו על מנת שלא ינהג במקח זה דין אונאה, ולבסוף נמצא שהיה במקח אונאה.

לדעת רב – המקח בטל, ונוהג בו דין אונאה, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה, "אל תונו איש את אחיו", והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ואפילו בדבר שבממון.

ולדעת שמואל – התנאי קיים, ואין נוהג במקח דין אונאה.

המוכר את קברו

המוכר את קברו, או את דרך קברו, או את המקום המיועד לעשות שם מעמדו, או את המקום המיועד לעשות שם הספדו, והם נמצאים בתוך קברי משפחתו, זכותם של בני משפחתו לבוא ולקברו שם, והמקח חוזר על כרחו של קונה, וזאת משום פגם משפחה, שגנאי הוא לבני משפחתו, שיהא אדם זר נקבר עימם, ושיהא בן המשפחה נקבר בקבר אחרים.

ירושת הבעל ביובל

אמר רב משמו של רבי יוחנן בן ברוקה, שירושת הבעל דאורייתא, ולכן אינה חוזרת ביובל כשאר ירושות, ולא כמכירה החוזרת ביובל.

וכן דין ברוב דברים שיירש את אשתו, אבל ירש ממנה בית קברות של משפחתה, מחזיר להם על כרחו², והם משלמים לו דמיו, וזאת משום פגם משפחה. ומנכה להם הבעל מהתשלום, את דמי קבר אשתו, שעליו לקבורה משלו, מתקנת חכמים, ואין בני משפחתה צריכים לשלם לו על כך.

וכל זה אמר רב, משמו של רבי יוחנן בן ברוקה, אבל לדעת רב עצמו, ירושת הבעל מדרבנן, ונחשבת כמכירה, וחוזרת ביובל³.

הניח אשה ובעל חוב ויתומים

מי שמת, והניח אשה הרוצה לגבות כתובתה מנכסיו, ובעל חוב הרוצה גם הוא לגבות חובו מנכסיו, ויורשים הרוצים לרשת את נכסיו, והיו לו למת מטלטלים מופקדים ביד אחרים, או מעות ביד לווה, אף על פי ששאר מטלטלים שהניח אינם משתעבדים לכתובה ולבעל חובו, דעת רבי טרפון, שמטלטלים אלו שאינם ביד היורשים, עומדים להם לצורך גביית חובם, ואמר רבי טרפון שיתנו לכושל שבהם.

- לדברי רבי יוסי ברבי חנינא (האמורא) ורבי בנימין (התנא), הכוונה לכושל בראיה, כלומר זה ששטרו מאוחר יותר, ולא יוכל להקדים ולגבות מנכסים משועבדים, הוא יטול נכסים אלו.

ואמר רב, שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל, שהאומר כן לא הפסיד זכות ירושתו, אבל לא מטעמו של רבן שמעון בן גמליאל.

וביאר שדעת רבן שמעון בן גמליאל (א) שהאיש יורש את אשתו מהתורה, (ב) והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, (ג) אבל המתנה על תקנת חכמים תנאו קיים. ודעת רב (א) שהאיש יורש את אשתו מדברי חכמים בלבד, (ב-ג) אלא שגם המתנה על תקנת חכמים תנאו בטל, כמו המתנה על מה שכתוב בתורה, שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. ולפיכך, אף על פי שירושת הבעל מדרבנן, לא הועילו דברי הבעל לוותר על ירושת אשתו, ולכן הוא יורש אותה⁴. כן היא מסקנת הגמרא, ולהלן יתבאר בעזה"י, היאך הובנו דברי רב מתחילה.

מתחילה אמרו, שלדעת רב, (א) הבעל יורש את אשתו מדברי חכמים, (ב) והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים, (ג) ורק המתנה על תקנת חכמים, תנאו בטל, כי חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משם תורה. ולכן אין אדם יכול לוותר על ירושת אשתו.

ודחו זאת, שכן יתבאר בעזה"י להלן, שלדעת רב, המתנה עם חבירו שלא יהא עליו הונאה, תנאו בטל, כי התנה על מה שכתוב בתורה.

ושב אמרו, שלדעת רב, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל רק לענין זה, (א) שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. אבל אין הלכה כמותו שהאיש אינו יכול לוותר על ירושת אשתו, כי לדעת רב (ב) ירושת אשתו היא מדברי חכמים, (ג) והמתנה על תקנת חכמים תנאו קיים, שלא עשו חכמים חיזוק לדבריהם, ולפיכך, המתנה לוותר על ירושת אשתו, תנאו קיים.

ודחו גם זאת, כי מה שאמר רבן שמעון בן גמליאל, שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים, זהו "טעמו", ומה שאמר אם מתה ירשנה, זהו "הלכתו", ואם היה רוצה רב לומר שהלכה כמותו בדין מתנה על מה שכתוב בתורה, ולא בדין מתה ירשנה, היה לו לומר, שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל בטעמו, ולא בהלכתו, ואילו רב אמר, הלכה כמותו ולא מטעמו.

ושב אמרו, שבאמת רב פסק כרבן שמעון בן גמליאל הן לענין זה (א) שירושת הבעל מהתורה, והן לענין זה (ב) שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ולכן אין אדם יכול לוותר על ירושת אשתו, אלא שלדעת רבן שמעון בן גמליאל, רק המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, אבל המתנה על תקנת חכמים תנאו קיים, ורב אמר, שבדבר זה אין הלכה כמותו, (ג) וגם המתנה על תקנת חכמים תנאו בטל.

ודחו גם זאת, כי אם כן, היה לרב לומר הלכה כרבן שמעון בן גמליאל בטעמו, שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ובהלכתו, שאינו יכול לוותר על ירושת אשתו, ולפיכך אם מתה אשתו יירשנה, אלא שהיה לו להוסיף, שבדבר אחר אין הלכה כמותו, והוא במה שמשמע מדבריו, שהמתנה על תקנת חכמים תנאו קיים, ודעת רב, שגם המתנה על תקנת חכמים תנאו בטל.

² תימה לרשב"א מאי איכא ביובל ... ויש לומר דליכא פגם משפחה עד היובל שאז כל הירושות חוזרות וזו אינה חוזרת וניכר שהם קבורים בשל אחרים.

³ מתחילת הפרק ועד כאן נכתב ע"י הרה"ג ר' חיים אהרן טורציץ שליט"א.

⁴ ולשיטת רש"י, לכאורה גם נפקא מינה למעשה מדברי רב, שגם מה שהתנה לסלק עצמו מאכילת פירות, לא יועיל, כיון שעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. ויל"ע. ולתוסי, פירות לא שכיחי, לא עבדו חכמים חיזוק.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 28ח
מסכת כתובות פ"ג – צ'

לרשותו, אם מועילה תפיסה שיתפסום אשה ובעלי חובות כדי לגבותם, ודעת רבי עקיבא, שאין התפיסה מועילה וינתנו ליוורשים.

ואמר רבא משמו של רב נחמן, שכל זה כשתפסו אחר מות הבעל, אבל תפסו מחיים, מודה רבי עקיבא שהתפיסה מועילה, כי באותה שעה עוד לא זכו בזה יתומים.

בי"ד שדנו כרבי טרפון

נתבאר, שנחלקו רבי עקיבא ורבי טרפון בדין מלוה או פקדון שהניח המת ביד אחרים וכן בדין מטלטלים שחוץ לרשותו, האם היוורשים נוטלים אותם, או אשה ובעלי חובות, וההלכה כרבי עקיבא. ומעשה בבי"ד שדנו כרבי טרפון, לתת לכושל שבהם, והחזיר ריש לקיש הדין, לעשות כרבי עקיבא. ורבי יוחנן אמר, שלא היה ריש לקיש צריך להחזיר הדין. ונאמר מספר אופנים בביאור מחלוקת ריש לקיש ורבי יוחנן.

א. נחלקו אם טועה בדבר משנה חוזר.

מתחילה אמרו, שלדברי הכל, ענין זה שהלכה כרבי עקיבא מחבירו פשוט הוא, והטועה בו נחשב כטועה בדבר משנה, אבל נחלקו בדין טועה בדבר משנה.

לדעת ריש לקיש – הטועה בדבר משנה דינו בטל, ולכן החזירו ריש לקיש.

ולדעת רבי יוחנן – הטועה בדבר משנה אין דינו בטל, ולכן אין להחזיר הדין.

ב. נחלקו אם הלכה כרבי עקיבא מרבי טרפון.

שוב אמרו, שלדברי הכל הטועה בדבר משנה דינו בטל, ומחזירים אותו, וכמו כן לדברי הכל כשנחלק רבי עקיבא עם חבירו, דין פשוט הוא שהלכה כרבי עקיבא, והטועה בזה הרי הוא כטועה בדבר משנה, אבל נחלקו מה הדין כשנחלק רבי עקיבא עם רבי טרפון הנחשב כרבו.

לדעת ריש לקיש – כשם שהלכה כרבי עקיבא מחבירו כך הלכה כרבי עקיבא מרבי טרפון רבו, והטועה בזה הריהו כטועה בדבר משנה, ומחזירים אותו.

ולדעת רבי יוחנן – הלכה כרבי עקיבא מחבירו, אבל אין הלכה קבועה כרבי עקיבא מרבי טרפון רבו, ואף שבדין זה נפסק כרבי עקיבא, העושה כרבי טרפון אינו נחשב כטועה בדבר משנה, ואין מחזירים אותו.

ג. נחלקו אם רבי טרפון רבו של רבי עקיבא.

שוב אמרו, שלדברי הכל הטועה בדבר משנה דינו בטל ומחזירים אותו, וכמו כן לדברי הכל כשנחלק רבי עקיבא עם חבירו דין פשוט הוא שהלכה כרבי עקיבא, והטועה בזה הרי הוא כטועה בדבר משנה, אבל נחלקו האם רבי טרפון הוא חבירו של רבי עקיבא או רבו.

לדעת ריש לקיש – רבי טרפון חבירו של רבי עקיבא, ואם כן דין פשוט הוא שהלכה כרבי עקיבא מרבי טרפון, והטועה בזה הריהו כטועה בדבר משנה, ומחזירים אותו.

ולדעת רבי יוחנן – רבי טרפון רבו של רבי עקיבא, ואם כן אף שבדין זה נפסק כרבי עקיבא, העושה כרבי טרפון אינו נחשב כטועה בדבר משנה, ואין

- ולדברי רבי יוחנן [האמורא] ורבי אלעזר [התנא], הכוונה לאשה, שאין דרכה לחזר אחר נכסי המת ולבקשם, היא תקבל נכסים אלו, ויש לעשות לאשה תקנה, משום חינא, שכשיראו הנשים שעושים להם תקנה להקל להן לגבות כתובותיהן, יתרצו להינשא לאנשים.

ורבי עקיבא אומר, אין מרחמים בדין, לתת לכושל ממטלטלים של יתומים, אלא ינתנו ליוורשים, שכן כלל בידינו, אין נפרעים מנכסי יתומים אלא בשבועה, וכל עוד שלא נשבעו האשה ובעל חוב, אין להם ליטול הירושה, והיתומים יש להם אף בלא שבועה, ולכן משמת האיש, היתומים זוכים במטלטלים הללו.

ומחלוקת זו אמורה, בין כשהניח המת מלוה ביד אחרים, ובין כשהניח מטלטלים מופקדים ביד אחרים, בשני האופנים אמר רבי טרפון שניתנו לכושל, ורבי עקיבא אמר ינתנו ליוורשים.

והסיבה שהוצרכו לפרש דבריהם בשני האופנים הללו, שאם היו אומרים זאת במלווה, היה מקום לומר, שרק במלוה אמר רבי טרפון ינתנו לכושל, כי אין המעות קיימים, שהרי מלווה להוצאה נתנה, ואין לומר בהם שיכנסו מיד לרשות היתומים, ולכן ינתנו לכושל, אבל פקדון, בכל מקום שהוא הוא ברשות בעליו, והיה מקום לומר שמיד נכנס לרשות היתומים.

ואם היו אומרים זאת בפקדון, היה מקום לומר, שדווקא בזה אמר רבי עקיבא שהוא ברשות היתומים, אבל בהלוואה מודה רבי עקיבא, שהמעות ינתנו לאשה או לבעל חוב.

דבר נוסף שנחלקו בו רבי טרפון ורבי עקיבא, כשהניח המת פירות תלושים חוץ לרשותו, [להלן יתבאר בעז"ה אם הכוונה לרשות הרבים דווקא, או לסמטא].

לדעת רבי טרפון, הואיל והפירות הללו אינם ברשות אחד מהם, מועילה תפיסה, וכל הקודם ותופס זכה, אם תפסו היתומים, זכו בכל, ואם תפסו האשה או בעל חוב זכו לעצמם כנגד חובם, והשאר יתנו לכושל שבהם ולא ליתומים.

ולדעת רבי עקיבא, הכל ינתן ליוורשים, שכולם צריכים שבועה, והיוורשים זוכים בלא שבועה.

לדברי רב ושמואל, הדברים האחרונים אמורים כשהיו הפירות ברשות הרבים, שהוא מקום הפקר, ולכן אמר רבי טרפון שאין היתומים זוכים בהם אבל כשהיו הפירות בסמטא [=היא קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים שבני אדם העושים סחורה ורוצים לדבר בנחת מסתלקים לשם] זכו בהם היתומים ואין אחר יכול לתפוס מהם. ולדברי רבי יוחנן וריש לקיש, דברי רבי טרפון אמורים גם כשהיו הפירות בסמטא, שלדבריהם גם בסמטא מועילה תפיסה לדעת רבי טרפון.

תפיסה מחיים

נתבאר שנחלקו רבי עקיבא ורבי טרפון בדין מטלטלין שהניח המת חוץ

סיטראי נינהו

מחזירים אותו.

ד. נחלקו אם הלכה כרבי עקיבא מחבירו גם בדיעבד.

שוב אמרו, שלדברי הכל הטועה בדבר משנה דינו בטל ומחזירים אותו, וכמו כן לדברי הכל רבי טרפון חבירו של רבי עקיבא, וכמו כן לדברי הכל כשנחלק רבי עקיבא עם חבירו דין פשוט הוא שהלכה כרבי עקיבא, אבל נחלקו האם הלכה כרבי עקיבא מחבירו גם בדיעבד.

לדעת ריש לקיש – כשאמרו הלכה כרבי עקיבא מחבירו, אמרו כן גם בדיעבד, שאם עשו כחולק עליו הדין חוזר.

ולדעת רבי יוחנן – כשאמרו הלכה כרבי עקיבא מחבירו, אמרו כן לכתחילה, אבל בדיעבד אם עשו כחולק עליו, הדין אינו חוזר.

מעשים שונים שהורו בהם חכמים בדין הנ"ל

א. מעשה בקרוביו של רבי יוחנן, שתפסו פרה של יתומים בסמטא, ובאו לפניו, והורה כדעתו, שבדיעבד יכולים לסמוך על דברי רבי טרפון, וקיים הפרה בידם. באו לפני ריש לקיש, ואמר להם, להחזיר את הפרה, כדעתו, שלא מועילה תפיסה אף בדיעבד. חזרו לפני רבי יוחנן, ואמר להם, מה אעשה, שכנגדי חלוק עלי.

ב. מעשה בשומר בהמות של יתומים, שבעל חוב של מת תפס שור של יתומים מרשותו, והיה טוען שתפס מחיים, ואם כן התפיסה מועילה גם לדעת רבי עקיבא, והשומר היה טוען, שהיתה התפיסה אחר מיתה. שאל רב נחמן אם יש עדים שמעידים על התפיסה, ואמרו לו לא. אמר, אם כן התופס נאמן לומר שתפס מחיים, במיגו שהיה אומר לקוח הוא ביד.

ג. מעשה באנשי בית הנשיא שתפסו שפחה של יתומים בסמטא, והורו רבי אבהו ורבי חנינא בר פפי ורבי יצחק נפחא שטוב עשו. אמר להם רבי אבא, וכי משום שהתופסים הם אנשי בית הנשיא, אתם מחניפים להם, והלא כשב"ד הורו כרבי טרפון, ריש לקיש החזיר הדבר.

ד. מעשה ביימר בר חשו, שאחד היה חייב לו ממון, ומת החייב, והניח ספינה בנהר, שיגר יימר בר חשו אחד שיתפוס עבורו את הספינה, וכשהיה השליח על הספינה, פגעו בו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע ואמרו לו, הלא רבי יוחנן אמר, שששליח התופס מטלטלים עבור בעל חוב, ובכך הוא חב לאחרים, שבעלי חובות אחרים לא יוכלו לתפוס, לא זכה בתפיסת שליח, הניח השליח את הספינה, ותפסוהם.

דף פ"ה

רב פפא הסיע את הספינה במשוטים שלה [=ממלח מלוחין], ורב הונא בריה דרב יהושע הסיע אותה על ידי משיכת החבל שלה. שכל אחד היה סבור בכך יתפוס. פגעו ברבי פנחס בר אמי ואמר להם, הלא לדעת רב ושמואל, אין מועילה תפיסה אלא ברשות הרבים, ולא בסמטא, וצדדי הנהר הם כסמטא. והשיבו לו שתפסו הספינה באמצע הנהר שהוא כרשות הרבים. וכשבאו לפני רבא אמר להם אווזים לבנים מפשיטים גלימות אנשים הלא כבר אמר רב נחמן שאין התפיסה מועילה אלא מחיים.

מעשה באבימי בריה דרבי אבהו שהיו אנשי בי חוזאי נושים בו ממון. שלח להם את התשלום ביד חמא בריה דרבה בר אבהו, הלך חמא לבית חוזאי שילם להם ולאחר מכן ביקש שיחזירו לו את שטר החוב. ענו לו סטראי כלומר עדיין יש לו חוב אחר שנתחייב לנו על פה בלא שטר ואותו שלמת ולא נשיב השטר על חוב זה עד שיפרע חובו שבשטר.

בא חמא לפני רבי אבהו לשאול אם הדין עימהם, ושאלו רבי אבהו אם יש לו עדים ששילם החוב, והשיב שאין לו עדים. אמר לו רבי אבהו, אם כן, מתוך שיכולים לומר לך לא פרעת, יכולים לומר פרעת אבל היה התשלום עבור חוב אחר שהיה על פה.

ולענין אם חמא מחויב לשלם לאבימי על שהפסידו, ששילם חובו ולא ניתן לו השטר, אמר רב אשי, שאם ציוה המשלח "קח מהם את השטר ושלם להם", השליח ששינה, חייב לשלם לו על הפסדו ואם אמר לו "שלם וקח מהם השטר" הוא פטור. אולם מסקנת הגמרא, שבשני האופנים השליח חייב, שאומר לו המשלח, לתיקוני שדרתיך ולא לעיוותי, והיה לך לדקדק מעצמך לעשות השליחות באופן שלא יהא בה קלקול.

אין תפיסה בעיכוב לאחר מיתה

מעשה באשה שהפקידו אצלה מלוגא [=כלין] שבו שטרות, ומת המפקיד, ובאו הירשים לתבוע את הפיקדון. אמרה להם, המפקיד היה חייב לי כסף, ותפסתי הפיקדון בחייו לגבות חובי.

באה לפני רב נחמן, שאל אותה רב נחמן, אם יש לה עדים, שיעידו שבחייו ביקש ממנה את הפקדון, ולא נתנה לו, כי עכבה אותו מחמת החוב, ואמרה, שאין לה עדים על דבר כזה.

אמר רב נחמן, אם כן אין זו תפיסה מחיים, שבימי חייו היה הדבר כפקדון, שהוא כברשות בעליו, ותפיסה של עכשיו, לאחר מיתה היא, ואינה מועילה.

להחזיק אדם כחשוד על פי עדות נאמן פסול

מעשה באשה שהתחייבה שבועה בבית דינו של רבא שהיה אדם תובע ממנה ממון והיא כופרת.

אמרה לו בת רב חסדא אשתו של רבא לרבא, יודעת אני באשה זו שחשודה להישבע לשקר.

הפך רבא את השבועה על בעל דינה שישבע שהאשה חייבת לו ממון וייטול. שכן הדין, החשוד על השבועה, שכנגדו נשבע ונוטל.

פעם אחרת ישבו רב פפא ורב אדא בר מתנה לפני רבא, ובא לפניו שטר חוב. אמר לו רב פפא לרבא, יודע אני ששטר זה פרוע. שאל אותו רבא אם יש לו עד נוסף, והשיב לו רב פפא, לא. אמר רבא, עד אחד אינו כלום. הקשה רב אדא, וכי לא יהא רב פפא כבת רב חסדא, שהיתה נאמנת יחידית, כמבואר לעיל. השיב רבא, את בת רב חסדא אני מכיר שאינה משקרת, ואת כבודו איני מכיר.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 28ח
מסכת כתובות פ"ג – צ'

אני את רבי מיאשא שאינו אדם אמיד, ולא מסתבר שהיו המרגליות שלו. (ב) התובע נותן סימנים¹ [שבע מרגליות צרורות הסדין].

ומסקנת הסוגיה, שאין הסימן ראייה שהמרגליות של התובע, אלא כשאין התובע רגיל להיכנס לאותו בית, אבל אם היה רגיל להיות שם בבית, יש לחוש שאדם אחר הפקיד, והתובע ראה זאת.

ומעשה נוסף, באחד שהפקיד **כסא דכספא**² בידי אדם ששמו חסא. ואותו חסא טבע בנהר, ולא הספיק לצוות לבני ביתו קודם לכן להשיב את הפיקדון לנפקד.

בא המפקיד ותבע את יורשי חסא ששיבו לו. והם אומרים, אולי של אבינו היה הדבר. והלכו לדון לפני רב נחמן.

אמר רב נחמן, משני טעמים יש להם להשיב את הפיקדון לתובע. (א) מכיר אני את חסא שאינו אדם אמיד, ולא מסתבר שהיה לו דבר כזה. (ב) התובע נותן סימנים.

ומסקנת הסוגיה, שאין הסימן ראייה, אלא כשאין התובע רגיל להיכנס לאותו בית, אבל אם היה רגיל להיות שם בבית, יש לחוש שאדם אחר הפקיד, והתובע ראה זאת.

ומעשה נוסף, באחד שהפקיד **לבוש משי יקר** בידי רב דימי אחיו של רב ספרא. ומת רב דימי, ולא הספיק לצוות לבני ביתו קודם לכן להשיב את הפיקדון לנפקד.

בא המפקיד ותבע את יורשי רב דימי ששיבו לו. והם אומרים, אולי של אבינו היה הדבר. והלכו לדון לפני רבי אבא.

אמר רבי אבא, משני טעמים יש להם להשיב את הפיקדון לתובע. (א) מכיר אני את רב דימי שאינו אדם אמיד, ולא מסתבר שהיה לו דבר כזה. (ב) התובע נותן סימנים.

ומסקנת הסוגיה, שאין הסימן ראייה, אלא כשאין התובע רגיל להיכנס לאותו בית, אבל אם היה רגיל להיות שם בבית, יש לחוש שאדם אחר הפקיד, והתובע ראה זאת.

אמר רב פפא מעתה שלימד רבא שיש לסמוך על מי שמכיר שאינו משקר, אם יאמר לי בני אבא מר על שטר שהוא פרוע אקרע השטר על פיו. והקשו הלא בעל השטר מחזיק בו כדין והיאך נפסיד אותו שלא בשני עדים. ומסקנת הגמרא באמת לא יקרע השטר אבל יהא רעוע שלא יוכל לגבות בו.

כתיבת שטר זכות על ידי ב"ד לפני המעשה

מעשה באשה שנתחייבה שבועה בבית דינו של רב ביבי בר אבבי, אמר בעל דינה, תבוא ותישבע בעירנו, שמא במקום שמכירים אותה תתבייש ותודה.

בקשה האשה שיכתבו לה זכותה, שטר שבאה לדון ונפטרה בשבועה, ויפקידו השטר ביד שלישי ולאחר שתשבע יתנו לה. ואמר רב ביבי לעשות כבקשתה.

אמר על כך רב פפי שרב ביבי בא ממשפחת בעלי מומים, היא משפחת עלי הכהן, שמתים עולי ימים, ולכן אמר דברים בעלי מומים, כי איך אפשר לכתוב לה עכשיו שנשבעה, והלא הדבר שקר.

ואין לעשות כן כמאמר רבא שדיינים היושבים לקיים שטר צריך שתחילה יעידו בפניהם על חתימות השטר שהן אמת ואחר כך יכתבו את הקיום ולא להפך.

ומסקנת הגמרא שלא כדברי רב פפי שכן רב נחמן אמר משמו של רבי מאיר שהרוצה לגרש את אשתו ומצא גט שהשמות שבו הם כשמו ושם אשתו יכול לגרש בו אף על פי שלא נכתב עבורו. ואפילו החולקים על כך אינם חולקים אלא בגיטי נשים כי דעתם שצריכים להיכתב לשם האיש והאשה אבל משום שנראה שקר כשנכתב תחילה לא פסלו.

להשתמש בשטר שתי פעמים

לדברי רב אשי משמו של רבי יוחנן, מי שלוה בבקר בשטר, ופרע חובו, ורוצה ללוות שוב באותו שטר בו ביום, סכום כמו שלוה תחילה, [שהזמן הכתוב בשטר והסכום הכתוב בו נכונים גם להלוואה שניה] אינו יכול. משום שכבר נמחל שיעבודו של השטר הראשון, והלוואה שניה תהא כמלווה על פה³.

פיקדון יקר עם סימן מיורשי נפקד שאינו אמיד

מעשה באחד, שהפקיד **שבע מרגליות צרורות בסדין** אחד בידי רבי מיאשא בן בנו של רבי יהושע בן לוי. וכשמת רבי מיאשא, לא הספיק לצוות לבני ביתו להשיב את המרגליות לנפקד.

בא המפקיד ותבע את יורשי רבי מיאשא ששיבו לו. והם אומרים, אולי של אבינו היו המרגליות. והלכו לדון לפני רבי אמי.

אמר רבי אמי, משני טעמים יש להם להשיב את המרגליות לתובע. (א) מכיר

¹ אף על גב דאילו הוה רבי מיאשא קיים, והוה טעין שלי הוא, היה מהימן, אף על גב דלא אמיד, דאימור מציאה אשכח או מתנה נתנו לו. מכל מקום לא טענינן ליתמי, דמילתא דלא שכיחא היא. [תוס']

² אין לפרש ועוד, אפילו אמיד, דאי אמיד מה מועיל הסימן, דלמא זבנה מיניה ... אלא יש לפרש דהנך תרי טעמי אין מועילין זה בלא זה, דבעינן דלא אמיד וסימן ... והא דאמרין בהאשה שהלכה, ההוא דאפקיד שומשמי גבי חברה, אמר ליה הב לי שומשמי, אמר ליה שקילתינהו, אמר ליה והא כך וכך הוה ובחביתא רמיין, אמר ליה שקילתינהו והני אחריני נינהו. ומשמע התם דאי הוה יחיב סימנים מובהקים הוה מהימן, ולא מהימן אידך במיגו דלקוחים הם בידי ... התם מיירי כשיש עדים שהפקיד אצלו, דתו לא מהימן למימר לקוח הוא בידי, כיון שבא לידו בתורת פקדון ... ורשב"א נראה לו לפרש, חדא דלא אמיד, וליכא למיחש דלמא דרבי מיאשא נינהו, ועוד דלמא דאיניש אחרינא הוה נמי ליכא למיחש, דהא קא יחיב סימנא. [תוס']

³ ובהאשה שהלכה לא הוי סימן כי האי גוונא. [תוס']

⁴ אפשר שהכוונה לכיס שיש בו מטבעות כסף. ואפשר שהכוונה כוס של כסף.

⁵ מסוגית הניח אשה ובעל חוב ויתומים בדין פ"ד ועד כאן נכתב ע"י הרה"ג ר' איתן כהנא שליט"א.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 28ח
מסכת כתובות פ"ג – צ'

נכסיי לטוביה

מי שציווה קודם מותו, שיתנו את נכסיו לטוביה, ואין ידוע לאיזה טוביה התכוון.

א. בא טוביה אחד.

כל אדם ששמו טוביה, שיבוא ויתבע את הירושה בטענה שאליו נתכוון, יזכה בה. ובתנאי שאין אדם נוסף ששמו טוביה, שטוען כמותו.

ב. בא רב טוביה.

אם בא אדם גדול, שהכל קוראים אותו רב טוביה, בוודאי לא אליו התכוון המוריש, כי לא היה קורא אותו בשמו לבד טוביה, אלא היה אומר "נכסיי לרב טוביה".

אלא אם כן היה המוריש ידיד קרוב של אותו אדם גדול, שמחמת קרבתם היה קורא לו גם בחייו בשמו לבד, שאז בוודאי אליו התכוון.

ג. באו שני טוביה.

באו שני אנשים ששם טוביה, וכל אחד אומר אליי התכוון המוריש.

אם היה אחד מהם **תלמיד חכם**, [והשני שכנו או קרובו], בוודאי התכוון המוריש לתלמיד חכם, שקודם מותו רצה להוסיף זכויות, ומעלה גדולה היא להנות תלמידי חכמים מנכסיו.

וששניהם שווים בחכמה, ואחד מהם קרוב משפחתו שאינו שכנו, ואחד מהם שכנו שאינו קרוב משפחתו, בוודאי התכוון **לשכנו** ולא לקרובו, שנאמר, "טוב שכן קרוב מן ארץ חֲרוֹק" (משלי כ"ז י').

ואם היו שניהם שווים בכל המעלות הללו, הן לעניין חכמתם בתורה, והן לעניין שכנותם, והן לעניין קרבתם, יזכה האחד על פי **שודא דדייני**^א. כלומר יחליטו הדיינים לפי מה שיראו להם שהיה דרכו של מת לקרב את זה יותר מזה, או מי שבשניהן טוב ונוהג בדרך ישרה, שיש לומר בו נתכוין המת לזכות^ב.

מחילת שטר חוב אחר מכירתו

כשראובן מלווה כסף לשמעון בשטר, השטר נמצא בידי ראובן לגבות בו את חובו, ויכול הוא למכור^א את השטר ללוי, שייכנס תחתיו, ומשקנה אותו לוי, גובה בו לוי את החוב לעצמו.

^א שודא, כמו שדי בימא (שמות טו) דמתרגמינן ירה בים הטיל בים. [רש"י].

^ב לא כפירוש הקונטרס, שפירש שיאמרו הדיינים דעתו של נותן למי רצונו ליתן יותר. אלא אומר רבינו תם, שהדיין יתן למי שירצה ... ואם תאמר, אם כן יתן הדיין למי שיתן לו יותר שכן. ויש לומר, דכל דיין דמקבל אגרא לאו דיינא הוא. [תוס'].

^א תימה לר"י, היאך יכול למכור החוב, דבשלמא כשיש ללוה קרקעות, מוכר לו אותו שיעבוד שיש לו על הקרקעות, אבל כשאין לו כלום, מה מוכר לו. ונראה לו דלא הוי מכר מדאורייתא, דאי הוי מכר אמאי מחול. וכן נראה לרבינו תם, דלא הוי מכר אלא מדרבנן ומייתי ראייה ... ויש לדחות דלעולם אפילו הוי מכר שטר דאורייתא, יכול למחול ... ואם תאמר, אמאי איצטריך למעוטי שטרות מאונאה אם מכר שטר חוב לא הוי דאורייתא. ויש לומר דנהי דהחוב אינו מכור, מכל מקום שייך בו אונאה, שהוא שוה הרבה לקונה שימכרו בדמים יקרים ללוה. אי נמי כגון שהיה חייב לו מלוה על פה ומעלה לו דמים שיכתוב לו השטר. [תוס'].

ואמר שמואל, שאם לאחר המכירה, הלך ראובן, זה שמתחילה נכתב השטר על שמו, ומחל לשמעון על חובו, שוב לא יוכל לוי לגבות בו את החוב.

והטעם לכך, כי השטר נכתב לזכות ראובן, ולא לזכות לוי, וכיון שראובן מחל על זכותו, אי אפשר לגבות בשטר הזה כלום.

וכן הדין אם מת ראובן, ובא **היורש ומחל** לשמעון על החוב, שוב לא יוכל לוי לגבות בשטר.

יוצא מכלל זה, אשה שנכתב שטר חוב לזכותה, ונישאת, שכל נכסיה נכנסים לרשות בעלה, אם היא עמדה **ומחלה** על החוב, **אין בכך כלום**, כי יד אשה כיד בעלה, והרי זה כאילו נכתב השטר על שם הבעל עצמו, ואין האשה יכולה למחול עליו.

וכשבא רבא לומר לבנו של רב חייה בר אבין את הדין האחרון, פתח ואמר לו, בוא ואומר לך מאמר נפלא [=מילתא מעליותא] ששמעתי מאביך.

מכירת כתובה בטובת הנאה

כבר נתבאר שמי שיש בידו שטר חוב, יכול הוא למוכרו לאחר, ומעתה הקונה הוא שיגבה את החוב לעצמו.

וכל אשה נשואה יש לה כתובה, שהיא שטר חוב על תנאי, שאם תתגרש או תתאלמן תגבה את הכתוב בו, אך אם תמות קודם בעלה, לא תגבה בו כלום.

ואשה שתמצא למכור שטר כתובתה לאחר, לא תמצא מי שישלם לה בעבורו את הסכום הכתוב בו, כי אין שום וודאות שבאמת יוכל לגבות אותו בסופו של דבר.

אבל תוכל למכור את כתובתה בסכום נמוך, שירצה הקונה לשלם עבור השטר שיש סיכוי מסוים שיוכל בעתיד לגבות בו.

וסכום זה נקרא "טובת הנאה", משום שבאמת אין אדם רוצה לקנות שטר על הספק, אפילו בסכום נמוך, אבל יעשה טובה לאשה, ויתרצה לקנות ממנה.

מחילת שטר חוב שמועילה למוחל

קרובת משפחתו של רב נחמן מכרה את כתובתה בטובת הנאה, ובסופו של דבר התגרשה, ונעשית כתובתה ראויה לגבייה בידי הקונה. אך קודם שהספיק לגבות את הכתובה, מתה האשה, והניחה בת יורשת.

באה אותה בת לגבות את כתובת אמה מהירושה, ולעומתה בא הקונה, ותבע את הכתובה לעצמו מכוח המכירה.

אמר רב נחמן, למה אין מי שיעץ לבת עצה, שעל ידה תזכה בכתובה. יכולה היא למחול על הכתובה לאביה^א, כפי המבואר לעיל, שאפילו יורש יכול למחול

^א קשה לרבינו יצחק, דמה הרויחה, הא אמרינן בסמוך מאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא, ורב נחמן גופיה דאין דינא דגרמי ... (א) ויש מפרשים דקטנה היתה כמו הפעוטות מתנתן מתנה ולא מחייבא מדיני דגרמי. (ב) ולרבינו יצחק נראה מתוך כך, דלא מיחייבא מדינא דגרמי אלא דמים שנתנו לה על כתובתה, ולא כל הכתובה, ונמצא שמרווחת הרבה. [ומיהו לא

יש אומרים, שהגורם הפסד לחבירו, מחוייב לשלם לו את נזקו, גם כשלא עשה זאת בצורה ישירה [=דאין דינא דגרמי]. ולפיכך המוחל חייב לשלם לקונה את הפסד הממון שהפסיד על ידי מחילת השטר. [מגבי ביה דמי שטרא מעליא].

ויש אומרים, שהגורם הפסד לחבירו, אינו מחוייב לשלם לו את נזקו, כשלא עשה זאת בצורה ישירה [=לא דאין דינא דגרמי]. ולפיכך המוחל לא הפסיד לקונה כלום.

ומעשה שאחד שמחל שטר חוב שמכר, ובא הקונה לתבע אותו בבית דינו של רב אשי, ורפרס היה שם והביא חבילות של ראיות שדנים דינא דגרמי, והורה רב אשי שהמוחל ישלם כל ההפסד, ככשורא לצלמי [=כקורה שלוקחים לעשות ממנה צורה], כלומר גיבוי גמור, כל ההפסד דקדק בו, כאשר ידקדק הלוקח קורה לצור בה צורות, שלוקח ישרה וחלקה.

גביית חוב וכתובה

אמר אמימר משמו של רב חמא, מי שמוטלים עליו שני חיובים באותו שווי. (א) לשלם חוב של מאתיים זוז לבעל חובו (ב) ולשלם מאתיים זוז של כתובת אשתו. [כשגירש אותו מחויב לה, ואם מתה מחויב ליורשיה].

אם יש לו קרקע בשווי מאתיים זוז **וכסף מזומן** מאתיים זוז, **לבעל חובו יתן את הכסף המזומן, ועבור הכתובה יתן את הקרקע**. כי אחד כפי הראוי לו. בעל חובו הלווה לו מזומן, וראוי להשיב לו מזומן. והאשה דעתה על שעבוד הקרקע שמחמת הכתובה², ולכן גובה קרקע.

ואם יש לו רק קרקע אחת שווה מאתיים זוז, ואין לו דבר אחר, **זה שנכתב שטרו ביום מוקדם יותר**, הוא זוכה, כי שיעבודו קודם.

ואם שני השטרות כתובות באותו יום, בעל החוב קודם לכתובת האשה, והטעם שמקדימים את בעל החוב, תקנה היא לכל הלווים, שלא יחששו המלווים לאבד את חובותיהם, ויגרום הדבר שלא ילוו כלל [=שלא תנעל דלת בפני לוויים]. אבל אין לחוש שכמו כן אם האשה תפסיד ימנעו הנשים מלהינשא לאנשים, כי יותר ממה שהאיש רוצה לישא, אשה רוצה להנשא³.

ואומר רבינו תם, ששלושה דינים חלוקים יש. (א) לבעל חוב. אית ליה זוזי, לא מצוי לסלוקי בארעא, כדאמרינן הכא. (ב) וניזק, אפילו אית ליה זוזי, מסלק ליה בארעא. (ג) ובשכיר, אפילו לית ליה זוזי, אמרינן ליה, זיל טרח וזבין ואייתי זוזי. [תוס'].

את השטר שמכר מורישו, ובכך יזכה אביה בכתובה. ולאחר זמן שימות אביה, היא תירש ממנו, [שהיתה בת יחידה גם לאביה, שהיא יורשת אותו].

דף פ"ו

שמעה הבת את העצה ועשתה כן, ומחלה על הכתובה לאביה.

עורך הדיינים

עורך הדיינים, הוא קרובו או אוהבו של אחד מבעלי הדין, הבא אצל הדיינים, ומסדר לפניו ראיות של זכות אוהבו או קרובו.

ולאחר שרב נחמן השיא עצה לקרובת משפחתו, שעל ידה תזכה בדין, הצטער על כך, שעשה עצמו כעורכי הדיינים, המלמדים לדיין זכות קרוביהם.

ומתחילה חשב שהדבר נכון, לקיים את הכתוב, "וּמִבְּשָׁרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם" (ישעיהו נ"ח ז).

אך לבסוף חשב שאין הדבר נכון כי הוא אדם חשוב, ועלולים ללמוד ממנו לעשות כן גם שלא לקרובים⁴.

תקנה לקונה שטר חוב שלא ימחלו לו

נתבאר שכשהמלווה מכר את שטר החוב לאדם שלישי, יכול הוא למחול על החוב ללווה גם לאחר המכירה, ושוב לא יוכל הקונה לגבות בו כלום.

ואמר רב הונא בריה דרב יהושע, **שאם הקונה פיקח, יקדים ויתן ללווה מעט מעות, כדי שיתרצה לכתוב לו שטר חוב חדש על שמו**, קודם שיעשו קנוניה ביניהם, ושוב לא יוכל המלווה למחול עליו.

חיובו של מוחל שטר חוב כלפי הקונה

נתבאר שכשהמלווה מכר את שטר החוב לאדם שלישי, יכול הוא למחול על החוב ללווה גם לאחר המכירה, ושוב לא יוכל הקונה לגבות בו כלום.

ואמנם במחילה זו הוא גורם לקונה נזק, אך גרימת נזק זה אינה במעשה ישיר, אלא בגרימה עקיפה, ונמצא חיובו לקונה תלוי במחלוקת החכמים בעניין דינא דגרמי.

² והיא לא נתנה כלום, ואם בשביל נכסי צאן ברזל הנישומין בכתובה, הוא זכה בהן מיד, וזו צירפתן עם הכתובה על שיעבוד הקרקע. [רש"י].

³ ואם תאמר דאמרינן לעיל לכתובת אשה משום חינא, ואפילו רבי בנימין לא פליג אלא כשהבעל חוב הוא כושל, אבל שניהם שוין מודה דיהבינן לכתובת אשה. ותיירך רבינו תם דהכא יהבינן לבעל חוב, משום דאיכא טעמא דנעילת דלת, ובאשה לא שייך נעילת דלת, כדאמרינן יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא, אבל לעיל דלאחר מיתה ליכא נעילת דלת, דמיתה לא שכיחא, דלא מסיק אדעתיה דמלווה דמית ליה, ונפלי נכסי קמי יתמי, עדיפא לכתובת אשה משום חינא. ומורי ה"ר יחיאל השיב למורי הרב בשם ר"י, דאפילו לאחר מיתה יהבינן לבעל חוב קרקע או אפילו מטלטלין, אחר תקנת גאונים שתקנו דאשה ובעל חוב גובין מטלטלין, ולעיל דיהבינן לכתובת אשה היינו משום דכיון דאין דינו של בעל חוב לגבות, ואי הוה יהיב להו נפקד ליתומים לא מצוי נקיט להו בדינא, עדיפא לכתובת אשה משום חינא, ואפילו קדים זמן הכתובה לזמן השטר, כיון שלא תיקנו שתטורף מן הלקוחות, ולא חל שיעבוד כתובה עליהו כלל, והוי כאילו זמן שוה. [תוס'].

נתיישב לרשב"א לשון מגבי ביה דמי שטרא מעליא דמשמע דחייב לשלם כל הכתוב בשטר] והשתא לא תיקשה היאך השיאה רב נחמן עצה להפסיד ממון אחרים בשביל קורבה, שהרי לא היה מפסידן לגמרי, שהיו מחזירין להם מעות שנתנו, מכל מקום קצת יש לגמנם.

⁴ כן פירש רש"י, והכל הולך לפירושו, שעורכי הדיינים הם אלו המסייעים את קרוביהם. אך קצת קשה, עורכי הדיינים הם רק אותם העושים לקרוביהם, למה היה צריך לומר מעיקרא סבר "מבשרך לא תתעלם", הלא זה הוא הטעם של עורכי הדיינים. ועוד קשה מדוע יהיה הדין שונה בין קרובים לאינם קרובים. ואפשר עניין עריכת הדין הוא דבר אחר, שמלמד את בעל הדין טענות נכונות לטעון, וזה אינו אסור כלל וכלל. אך ללמדו לעשות תחבולות לזכות בדין שלא כהוגן, זה אין ראוי, וזה מה שרב נחמן עשה, ואמר עשינו עצמינו כעורכי הדיינים, כעין ולא ממש, ומתחילה סבר שלהציל את קרובו מותר ללמד גם תחבולות, ולבסוף אמר שלאדם גדול בוודאי אין הדבר ראוי.

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 28ח
מסכת כתובות פ"ג – צ'

צידי רשות הרבים

הנותן גט לאשתו, ואמר לה הרי זה גיטך, ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלושים יום, אם הגט ברשותה ביום שאמר לה שיחול, הרי זו מגורשת.

ונסתפק רמי בר חמא מה הדין, אם באותו היום לא היה הגט ברשותה, אלא מונח בצידי רשות הרבים.

לשון ראשון בגמרא השיב לו רב חסדא, שאין האשה מגורשת¹, כי לעניין זה צידי רשות הרבים דינם **כרשות הרבים**² ולא כבקעה³.

ולשון שני בגמרא השיב לו רב חסדא, שהאשה מגורשת, כי לעניין זה צידי רשות הרבים דינם **כאגם** ולא כרשות הרבים.

השבעת האשה שלא לקחה ממון בעלה שלא כדין

לדעת תנא קמא, האיש שחושד באשתו, שבמהלך נישואיהם, נטלה מממנו שלא כדין, או יותר מהראוי לה, אינו יכול להשביע אותה על כך [שבועת היסט, כדין התובע את חברו, שתקנו חכמים שיכול הוא להשביעו על כך].

ורק אם נתן לה לעשות פעולות בממנו שלא כדרך האשה עם בעלה, כגון שהושיב אותה בחנות **למכור** עבורו, או שמינה אותה אפוטרופסית על נכסיו, **לשאת ולתת בהם**, ולשכור פועלים ושאר דברים, **אז יוכל להשביע אותה על העניינים הללו**, כשאר בני אדם שיש ביניהם ענייני ממון ומסחר.

וגם כשהוא משביע אותה על הדברים הללו, רק עליהם הוא יכול להשביע אותה, ואינו יכול לגלגל עם השבועה הזו שתשבע לו גם על עניינים אחרים הקשורים למהלך הנישואין, [שאינו מגלגלין שבועה על ידי שבועה דרבנן⁴].

ורבי אליעזר חולק ואומר, שבעלה יכול להשביע אותה גם על דברים שקשורים למהלך נישואיהם, כגון שלא נטלה מממנו אוכל רב מדיי, או כלי תשמיש מרובים מדיי [על פילכה ועל עיסתה].

ונסתפקו בגמרא אם רבי אליעזר מודה, שבדרך כלל אין אדם משביע את אשתו על עניינים של מהלך הנישואין, ורק כשמינה אותה אפוטרופסית, ומשביע אותה על כך, הוא מגלגל עליה שבועה גם על שאר דברים. [וחכמים

לווה שתלה מעותיו בעובדי כוכבים

רב פפא שמע, שרב חמא אומר משמו של רבא, שאם אין ללווה מזומן לשלם, ויש לו קרקע, הלווה עצמו צריך למכור את הקרקע כדי לשלם את חובו, ואינו יכול לתת את הקרקע עצמה כתשלום בחוב.

ורב פפא תמה על כך, הלא הדין הוא, שאם אין ללווה מזומן, הוא יכול לתת קרקע, ואין המלווה יכול לתבוע מהלווה שימכור בעצמו את הקרקע, כי דעתו של המלווה על הקרקע.

והשיב לו רב חמא, שאותו מעשה לא היה הלוואה רגילה, אלא מתחילה היה ללווה מזומן, והוא התחמק מלשלם, כי טען בשקר, שאין הכסף שלו אלא של עובדי כוכבים, ולפיכך, לאחר מכן, כשלא היה לו כסף מזומן, **הטילו עליו למכור את הקרקע, כדי לשלם מזומן** [=הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו בו שלא כהוגן⁵].

פריעת בעל חוב

לדברי רב פפא, פריעת בעל חוב, היא **מצווה**⁶. ומאחר שכן הוא, הקשה לו רב כהנא, אם כן יאמר החייב, "איני רוצה לקיים מצווה זו", ולא יחייבו אותו לפרוע.

השיב לו רב פפא, כבר שנינו, שהעובר על מצוות לא תעשה, לוקה ארבעים, אבל זה שאינו רוצה לקיים מצוות עשה, לוקה ללא הגבלה, **עד שיקיים, או עד שתצא נפשו**. ואם כן אין אדם רשאי לומר איני רוצה לקיים מצוות פריעת חוב.

אין קניין ברשות הרבים

לדברי רב ושמואל, אין אדם זוכה בדבר המונח ברשות הרבים עד שיגביהנו.

יש קניין בדבר הנמצא באגם

לדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוה, האומר לחבירו, משוך פרה זו, ולא תהיה קנויה לך עד לאחר שלשים יום⁷, קנה, ואפילו אם באותו יום שאמר שתקנה, היא עומדת באגם [=בקעה].

¹ אין לפרש, כשאמר לו זיל את זבין הוה תולה מעותיו בעובד כוכבים, דאם כן כהוגן עשו לו. אלא תחילה כשתבעו היה הולך ותולה מעותיו, ובשעת הגבייה כבר לא היה לו, ואפילו הכי הזקיקו למכור. [תוס'].

² מצוה עליו לפרוע חובו, ולאמת דבריו, דכתיב, "היין צדק", שיהא הן שלך צדק, ולא שלך צדק. [רש"י].

³ בדאמר לו מעכשיו מיירי, כדאוקי לעיל בסוף האשה שנפלו. וגבי גט נמי דבעי רמי בר חמא איירי נמי בדאמר מעכשיו, דאי לא אמר מעכשיו, כיון דאין הגירושין אלא לאחר שלשים, היה צריך שיהיה אז בחצירה. וקשה דהכי פשיט מדרב ושמואל, דהתם מאי מעכשיו איכא. ונראה דהכי פשיט, כי היכי דהתם אף על גב דמן הדין דמשעת מיתת האב הנכסים בחזקת יתומים בכל מקום שהם, אפילו הכי אם הם ברשות הרבים לא קנו יתמי, הכא נמי היכא דאמר לה הרי זה גיטך מעכשיו ולא תתגרשי בו עד לאחר שלשים, דמן הדין יש לה לזכות בגט מיד לאחר לי יום בכל מקום שהוא, אפילו הכי ברשות הרבים אינה מגורשת. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 28ח
מסכת כתובות פ"ג – צ'

יורשיה והלקוחות מהשבועות שיכול להשביע אותם, אלא כשהוא עצמו יהיה בעל הדין כנגדם. אבל אם ימות קודם לכן, והיא זוכה בכתובתה כאלמנתו, יורשי או מי שיבוא ברשותו [לקוח שימכור לו את זכותו בעניין הזה], יהיו יכולים להשביע אפילו אותה, כשתבוא לתבוע מיורשיו את כתובתה. וכן את יורשיה אם מתה, ואת הבאים ברשותה אם מכרה להם את זכותה.

ואם כתב לה, "נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי ולא לבאים ברשותי, עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותיך", איבד גם ליורשיו ולבאים ברשותו את הזכות להשביע אותה ואת יורשיה ואת הבאים ברשותה.

ומכל מקום תנאי זה שהתנה לאבד ליורשיו ולבאים ברשותו את זכותם להשביע אותה, מועיל רק לעניין השבועות שבאות מחמתו, כגון שרק בחייו היתה ממונה על נכסיו, ולאחר מותו לא נתעסקה בהם, והיורשים רוצים להשביע אותה שלא לקחה לעצמה שלא כדין כשהתעסקה בנכסים בחיי בעלה. אבל אם גם לאחר מותו המשיכה לעסוק בנכסיו, מעתה הם נכסי היתומים והם יכולים להשביע אותה שלא לקחה לעצמה מהנכסים שלא כדין, בזמן שהתעסקה בהם לאחר מות בעלה.

דף פ"ז

מאלו שבועות האשה פטורה באופן הנ"ל

נתבאר שהאיש יכול לכתוב לאשתו בכתובתה "נדר ושבועה אין לי עליך", ובכך הוא פוטר אותה משבועות שהיה יכול להשביע אותה.

וכמו כן נתבאר שבין השבועות שהוא יכול להשביע אותה, יש שבועות שבאו מחמתו, כגון שמינה אותה להיות אפוטרופסית בנכסיו ומשביע אותה שלא לקחה לעצמה כלום שלא כדין. וכמו כן יש שבועות שהיא גורמת להן, כגון פוגמת כתובתה, [היא זו שמודה שקיבלה חלק מהכתובה, ומחמת הודאתה היא גובה את השאר בשבועה].

והנה היה מקום לומר, שכיון שהוא זה שפוטר אותה מהשבועה, אינו פוטר אותה אלא רק מהשבועות שהוא הגורם לחיובן, כמו שבועה שמטיל עליה על היותה אפוטרופסית, שלא לקחה מנכסיו כלום. אבל שבועה שהיא גורמת לחיובה, כגון שפגמה בכתובתה, כיון שהיא הגורמת לשבועה, לא פטר אותה משבועה זו.

ולדברי רב מרדכי, זו היא באמת דעת רב יהודה אמר רב.

אולם לדברי רב נחמן אמר רבה בר אבון, מתחילה שככתב לה שהוא פוטר אותה מהשבועה, בוודאי בגלל דרישתה כתב לה כן, ומן הסתם היא דרשה זאת כי חששה, שלא תוכל לגבות את הכתובה לבסוף כשיגיע זמן הגבייה, [כשתאמלן או תתגרש], אבל לא העלתה על דעתה שבועות אחרות, כגון שבועות מחמת היותה עוסקת בנכסיו, כי מנין לה שימנה אותה בעתיד למינוי זה? ואם

חולקים כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, כלומר במקום אחד, ואם יוכל האיש לגלגל על אשתו שבועות על עניינים אלו הרי הוא דומה לה כנחש המחפש אחריה, ואין ראוי שיוכל בעלה להיות עברה כנחש].

אולם מסקנת הגמרא, שלדעת רבי אליעזר, אדם משביע את אשתו על כל ענייני ממון שחושד בה, גם בלא שתהיה אפוטרופסית, וללא צורך בגלגול שבועה. [וחכמים חולקים כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואם יוכל האיש להשביע את אשתו על כל דבר, הוא דומה לה כנחש המחפש אחריה, ואין ראוי שיוכל בעלה להיות עברה כנחש^א].

בעל שפוטר את אשתו משבועות שחייבת לו

כבר נתבאר, שמי שמינה את אשתו להיות מתעסקת בנכסיו, כגון שהיא מוכרת בחנותו, או עושה מסחר בממונו, רשאי הוא להשביע אותה שלא נטלה לעצמה שלא כדין, [כשאר בני אדם שמעמיד לעסוק בנכסיו, ואינה נפטרת משבועה זו מחמת היותה אשתו]. וכמו כן יתבאר בדפים הבאים, שהאיש משביע את אשתו אחר גירושיה, כשהיא תובעת ממנו את כתובתה ומודה שכבר נטלה חלק מהכתובה [=פוגמת כתובתה].

ואף שמעיקר הדין יכול הוא להשביע אותה שבועות אלו, אם כתב לה בכתובתה, שלא ישביע אותה, איבד את זכותו, ולא יוכל להשביע אותה. [ובהמשך יתבאר בעזה"י, אם איבד זכותו בכל השבועות שיכול להשביע אותה. או רק בשבועות שבאות מחמת זכותו, להוציא שבועות שהיא גרמה להן, כגון פוגמת כתובתה, בהן לא איבד זכותו].

וכשכותב לה שמוחל לו על זכותו להשביע אותה יכול לכתוב במספר אופנים, ויש ביניהם הבדל לעניין הדין.

אם כתב לה, "נדר^ב ושבועה אין לי עליך". לא ויתר אלא על השבועה שהוא יכול להשביע אותה. אבל אם לאחר שנתגרשה מתה, ויורשיה באים לתבוע את כתובתה, ומוטלת עליהם שבועת היורשים, [שבועה שלא פקדתנו בשעת מיתה, ולא אמרה לנו קודם לכן, ולא מצאנו בין שטרותיה שטר כתובתה פרוע], יכול הוא להשביע אותם שבועה זו. וכמו כן, אם מכרה כתובתה לאחרים, ונתגרשה ומתה, שאותם לקוחות באים לתבוע את כתובתה, הרי הם כיורשיה ומוטלת עליהם שבועת היורשים, ויכול הוא להשביע אותם שבועה זו.

ואם כתב לה, "נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותיך". פתר גם את יורשיה ואת הלקוחות משבועת היורשים^ג.

ובשני האופנים הללו, לא פתר אותה מהשבועות שיכול להשביע אותה, ולא את

^א ירושלמי מאי טעמא דרבנן, אם אתה אומר כן, אין שלום בבית לעולם. שברה כלים מאי את עבדי לה, כשומרת חנם או כשומרת שכר, מסתברא אפילו כשומרת חנם אינה, אם אין את אומר כן, אין שלום בבית לעולם. [תוס'].
^ב תימה אמאי נקט נדר, נדר לא שייך אלא באלמנה כדמוכח בהשולח ... ועליך לא שייך אלא בגרושה. ויש לומר דאידי דנקט בסמוך נדר גבי יורשין, נקט נמי ברישא. ומיהו בגמרא לא שייך לשנויי הכי, דקתני בברייתא נדר ושבועה והתם לא מיירי ביורשים כלל. [תוס'].
^ג כן פירש רש"י. ותוסי כתבו, בירושלמי מפרש, כגון שנתן לה רשות לעשות יורשיה אפוטרופין. ואת הבאים ברשותך צריך לפרש שאר בני אדם נכרים שעשאתן אפוטרופין מחמת שנתן לה רשות. [תוס'].

כתב לה "נקי נדר נקי שבועה"

נתבאר שמי שכתב לאשתו "נדר ושבועה אין לי עלייך" הוא אינו יכול להשביע אותה אבל היורשים שלו יכולים להשביע אותה.

ונחלקו חכמים מה הדין אם כתב לה "נקי נדר ונקי שבועה".

ולדברי רבה אמר רבי חייא, הכותב לה כן, הרי הוא ככותב לה, "נקייה את מנדר, נקייה את משבועה", כלומר פטורה מהם לגמרי, ולפיכך גם הוא וגם היורשים אינם יכולים להשביע אותה.

ולדברי רב יוסף אמר רבי חייא, הכותב לה כן, הרי הוא ככותב לה "נקי עצמך בנדר, נקי עצמך בשבועה", כלומר אם תהיי חשודה על הדבר, תהיי צריכה לנקות עצמך מהחשד בנדר או שבועה, ולא פטר אותה מהם כלל, ולפיכך גם הוא וגם היורשים יכולים להשביע אותה.

ולדברי רבי זכאי [ששלחם למר עוקבא] אין חילוק בין "לא נדר ולא שבועה" לבין "נקי נדר נקי שבועה", בשני האופנים אם אמר שפוטר אותה בנכסיו, הוא אינו משביעה אותה, אבל היורשים משביעים כי משמת אין אלו נכסיו, ואם אמר שפוטר אותה בנכסים אלו, גם לאחר מותו היא פטורה, ואין היורשים משביעים אותה.

ולדעת אבא שאול בן אימא מרים [שלפי לשון שני דבריו הובאו בברייתא], אין חילוק לא בין "לא נדר ולא שבועה" לבין "נקי נדר ונקי שבועה". ולא בין "בנכסי" לבין "בנכסים אלו". בכל האופנים הוא פוטר אותה משבועה לגמרי, לומר שלא הוא ולא יורשיו יוכלו להשביע אותה. אבל למעשה אין תנאו מועיל לפטור אותה משבועה ליורשים קטנים, כי תקנת חכמים היא, שאין גובים מיתומים בלא שבועה. ואמר רב נחמן אמר שמואל, הלכה כבן אימא מרים.

פוגמת כתובתה

אשה שנתגרשה, ושטר כתובתה בידה, והיא תובעת מבעלה שישלם לה את הסכום שכתוב לה בכתובה, אין הבעל נאמן לומר שכבר שילם לה, כי שטר הכתובה בידה, והרי היא גובה ממנו את כל הסכום שכתוב בכתובה.

אך אם היה כתוב לה בשטר הכתובה, שכשתאלמן או תתגרש תיטול בכתובתה סך מסוים [כגון אלף זוז]. ולאחר שנתגרשה, כשבאה לתבוע כתובתה, אומר הבעל שכבר שילם לה את כל הסכום שכתוב בכתובה, והיא אומרת שילם לי רק חלק מהסכום הזה [כגון מאה].

מאחר שהיא עצמה פוגמת את שטר הכתובה שבידה, שהרי מודה שאין לה לגבות את כל הסכום הכתוב בו, מעתה, אף על פי ששטר הכתובה בידה, אינה נאמנת לומר לא קיבלתי הכל, עד שתשבע על טענתה.

שבועת פוגמת כתובתה

רמי בר חמא היה סבור, ששבועת פוגמת כתובתה היא שבועת התורה, שחייבה כל מודה במקצת להישבע על טענתו. שכן הבעל טוען ששילם לה הכל, והיא מודה במקצת טענתו, ומחייבים אותה להישבע על כך.

ואם כן בוודאי עיקר מה שפוטר אותה הוא משבועות כמו פגימת כתובתה שהן מחמתה. אמנם אחר שכתב לה שפוטר אותה מחמת השבועות הללו, שוב לא חילק ופטר אותה גם משאר שבועות שהוא גרם להם.

ולדברי רב אשי, לא נחלק רב יהודה על רב נחמן בדין זה.

שבועה על זמן שבין מיתה לקבורה

נתבאר, שמי שמינה אותה בעלה להיות אפטרופסית על נכסיו, ופטר אותה משבועה על כך, בין לו ובין ליורשיו, אין היורשים יכול להשביע אותה על עיסוקיה בנכסיו בימי חיי בעלה, כי היו הנכסים שלו, והוא כבר פטר אותה משבועה. אבל אם התעסקה בנכסים גם אחר מותו, כיון שהנכסים כבר שלהם, יכולים להשביע אותה על כל מה שהתעסקה בנכסים לאחר מותו.

ונחלקו חכמים אם יכולים להשביע אותה על עיסוקיה בנכסים בין מיתה לקבורה.

ולדברי רב יהודה אמר רב, משעה שמת באו הנכסים לרשות היורשים, ויכולים להשביע אותה על כל מה שנתעסקה בהם לאחר מותו אף קודם הקבורה.

ולדברי רב מתנא, אין היורשים יכולים להשביע אותה אלא על עיסוקיה בנכסים משעת קבורה ואילך, אבל על קודם קבורה אין משביעים אותה. והטעם לכך, כי בין מיתה לקבורה יש צורך לטפל בכל ענייני הקבורה במהירות, ואין שהות לדקדק בדבר, שלא יהיה ליתומים שום הפסד, ולפיכך היא פטורה מהשבועה^א. [ולא בגלל שהבעל פטר אותה אלא מתקנת נהרדעי לקמן, שמותר לזלזל בנכסי יתומים לצורך הקבורה].

דברים שמוכרים בלא אכרזתא

בדרך כלל אין ב"ד מוכרים נכסי יתומים בלא אכרזתא, כלומר שמכריזים על המכירה, כדי שיבוא המרבה במחיר לקנות.

ולדברי נהרדעי, שלושה דברים יוצאים מכלל זה, ומותר למכור בעבורם נכסי יתומים בלא אכרזתא, כי אין שהות לכך, וימכרו גם שלא למרבה במחיר.

א. לכרגא. לפרוע למלך כסף גולגלת של יתומים^ב.

ב. למזוני. לצורך מזון האשה והבנות והיתומים.

ג. לקבורה. לצורך קבורת המת או היתומים^ג.

^א מה שפירש בקונטרס, שלא זלזלה, אין נראה, דמכל מקום תשבע שלא עיכבה משלהם בידה. אלא כמו שמפרש בירושלמי, שלא תניח מת מוטל ותלך לבית אביה. והשתא נמי שפיר דמיייתי לכרגא ולמזוני ולקבורה דמזבנין בלא אכרזתא משום כבוד המת. [תוס'].
^ב פירש בקונטרס, לכרגא של יתומים. וקשה דמשמע הא לשאר צרכי היתומין מכריזין, והא ליתא, מדפריך בריש פרק שום היתומין ... לכך נראה לפרש לכרגא של אשה, לפרוע כסף גולגולת שלה, כמו שהיה הבעל עושה, דבכלל מזוני הוא. [תוס'].
^ג הא לא אצטרך למימר שלא יניח אביהן מוטל בבזיון עד שישימו ויכריזו, אלא אם לוו לצורך קבורה, מזבנין לצורך זה החוב בלא הכרזה, שלא תהא מכשילו לעתיד. [תוס'].
^ד מה שפירש בקונטרס, שלא זלזלה, אין נראה, דמכל מקום תשבע שלא עיכבה משלהם בידה. אלא כמו שמפרש בירושלמי, שלא תניח מת מוטל ותלך לבית אביה. והשתא נמי שפיר דמיייתי לכרגא ולמזוני ולקבורה דמזבנין בלא אכרזתא משום כבוד המת. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת **אלישבע שולביץ** ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 28ח
מסכת כתובות פ"ג – צ'

שמודה התובע שנפרע, היתה פריעתו **בלא עדים**. ומשמע שאם היה הדבר בעדים, הוא נאמן בלא שבועה, כי בוודאי לא פרע לו את השאר. והוא הדין לפוגמת כתובתה.

ודחו זאת ואמרו, אדרבה, הסיבה לכך שאמרו דין זה כשהיתה גביית אותו חלק בלא עדים, משום שבאופן הזה יש חידוש גדול יותר. שכן כשיש עדים על תשלום אחד, בוודאי יודה בו התובע, אף על פי שהוא רמאי ורוצה לתבוע את הכל, ולכן אין להאמין לו על שאר תביעתו. אבל כשאין עדים על תשלום חלקי, ובכל זאת מודה התובע שקיבל אותו, יש מקום להאמין לו יותר [=יהא כמשיב אבדה], ויוכל לגבות את השאר גם בלא שבועה. לכן הוצרכו לומר שאפילו כשאין עדים על תשלום חלקי, והוא מודה בו, את השאר הוא גובה רק בשבועה.

נשבעים ונפטרים ונשבעים ונטלים

בכל מקום שהטילה תורה שבועה בדיני ממונות, לא הטילה על התובע שבועה, שעל ידה יזכה בתביעתו, אלא **השבועה מוטלת על הנתבע, שעל ידה יסיר את התביעה מעליו**. שנאמר, "שִׁבְעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲקַת רָעוֹ וְלִקַּח בְּעֵלְיוֹ וְלֹא יִשְׁלַם", כלומר הבעלים שהוא התובע, יקבל את השבועה מהנתבע, ושוב לא ישלם לו הנתבע כלום.

ויש דברים, שחכמים תקנו בהם, להטיל שבועה על התובע, שעל ידה יזכה בתביעתו, [וטעם כל אחת מהן מבואר במסכת שבועות]. ואלו הם:

א. שבועת שכיר. אם תבע השכיר שכרו מבעל הבית, והוא אומר כבר שילמתי, השכיר נשבע שלא קיבל, ועל ידי השבועה הוא גובה מבעל הבית את שכרו.

ב. שבועת נגזל. מי שתבע את חברו, בטענה שנכנס לביתו, וגזל ממנו כלים קטנים, [ונכשיצא נתנם תחת בגדיו], והעדים מעידים שיצא עם כלים תחת בגדיו, ואינם יודעים מה הם, הרי זה נשבע וגובה את הגזלה.

ג. שבועת נחבל. אם ראו עדים שני בני אדם נכנסים למקום אחד, ויוצאים ממנו, בשעת הכניסה היו שניהם שלמים, ובשעת היציאה היה אחד חבול, ובא החבול וטען, זה שנכנס עמי חבל בי, והוא אומר לא חבלתי, הנחבל נשבע שזה חבל בו, ונוטל ממנו תשלומי החבלה.

ד. שכנגדו חשוד על השבועה. נתבע בתביעת מומן שנתחייב שבועת התורה, [כגון שהודה במקצת, או כפר הכל ועד אחד הכחישו], אם הוא חשוד להישבע לשקר, אין להשיבועו. ותקנו חכמים, שהתובע ישבע, וייטול כפי טענתו.

ה. שבועת חנווני על פנקסו. חנווני שתבע את בעל הבית, בטענה שכתוב בפנקסו, שמכר לבעל הבית בהקפה, ועדיין לא שילם לו את חובו, אינו שונה משאר תובעים את חובם, שאינם נאמנים אלא בעדות או בשטר, [ואם יש עד אחד, הנתבע חייב שבועת התורה, ואם לאו חייב שבועת יסות]. אולם כשיש רגלים לדבר שבעל הבית חייב, כגון שאמר לו בעל הבית, "תן לפועלי בסלע מעות שאני חייב להם", ובא ותבע את בעל הבית לשלם, בטענה שנתן לפועלים כפי שביקש, והם אומרים לא קבלנו מהחנווני כלום, ועדיין בעל הבית חייב לנו. החנווני נשבע וגובה את תביעתו מבעל הבית.

ונפקא מינה ממה שבועה זו היא מהתורה, שאם האשה אינה יכולה להישבע, [כגון שהיא פסולה לכך], אינה נפטרת בכך מחיוב השבועה, ומטילים את השבועה על הבעל, ואם ישבע שנתן לה הכל, לא ישלם לה כלום.

ורבא דחה את דברי רמי בר חמא משני טעמים [=שתי תשובות בדבר^א].

א. כלל בדינו, שכל מי שחייבה אותו תורה להישבע, נשבע כדי לפטור את עצמו מלשלם מה שתובעים ממנו [=כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין]. וזו נשבעת ונוטלת, ואם כן אין שבועתה בכלל שבועות התורה.

ב. כלל בדינו שאין חיוב שבועה מהתורה על קרקעות, ובכלל זה אין נשבעים על תביעה בשטר, כי בכל שטר יש שעבוד קרקע לטובת השטר, וגם כתובה היא שטר כזה.

ומחמת הקושיות הללו אמר רבא, ששבועת פוגמת כתובתה היא שבועה מתקנת חכמים. והסיבה שתיקנו שבועה זו, כי בדרך כלל זה שמשלם מדקדק יותר לדעת כמה שילם, לעומת זה שקיבל, שאינו מדייק כל כך^ב, ואם כן יש להאמין לבעל יותר מלאשה, אולם אם משביעים את האשה, גם היא תדייק בדבר היטב, ונוכל להאמין לה.

פוגמת כתובתה בעדים

נתבאר, שכשאשה באה לתבוע כתובתה, ומודה שחלק ממנה כבר פרוע, אינה גובה את השאר אלא בשבועה, שלא קבלה גם את השאר.

והסתפקו מה הדין כשעל מה שהיא מודה יש עדים, כגון בכתובה שביד האשה כתוב אלף, והבעל טוען שפרע את הכל, והאשה מודה שפרע לה מאה בפני עדים.

מצד אחד יש לומר כיון שאת המאה שהיא מודה שקבלה, היא קבלה בפני עדים, הדבר מלמד אותנו, שלא רצה הבעל לפרוע לה שלא בפני עדים. ומאחר שעל השאר הסכום, שהוא טוען שגם פרע, אין עדים, היא נאמנת יותר מהבעל, כי בוודאי לא פרע לה כלום בלא עדים. **ואינה זקוקה לשבועה לגבות את השאר**.

ומצד שני יש לומר שבמקרה היו עדים בפירעון של המאה, ולא בגלל שהקפיד הבעל לפרוע בעדים, ואם כן כשהוא אומר שפרע את השאר, היא אינה גובה בלא שבועה של פוגמת כתובה.

ואמרו לפשוט ספק זה מדין פוגם שטרו המבואר במסכת שבועות [ומובא להלן], שם מבואר, שכשאחד תבע את חברו בשטר חוב, והנתבע אומר פרעתי. אם הודה התובע שחלק מהחוב פרוע [=פגם את שטרו], מעתה אינו גובה את השאר אלא בשבועה שלא גבה הכל. ומבואר שם שכן הדין, כשאותו חלק

^א תימה לרשב"א, אכתי איכא שלישיית, דמפני מה אמרה תורה דמודה מקצת הטענה ישבע, משום דאישתמוטי קא מישתמיט, ואמר רחמנא רמי שבועה עליה כי היכי דלודי, והאי טעמא לא שייך הכא כלל. [תוס'].

^ב ודוקא בפוגם הוא דאיכא למימר, הואיל ופרע במקצת, יכול להיות שפרע הכל, אבל בלא פוגם, לא אמרינן דלא דייק. ולא שייך כאן מינו, הואיל וטעמא משום דלא דייק הוא, דהוא סבור שידקדק ולא דקדק... [תוס'].

עד אחד מעידה שהיא פרועה

כבר נתבאר שאשה שנתגרשה, ושטר כתובתה בידה, והיא תובעת מבעלה שישלם לה את הסכום שכתוב לה בכתובה, אין הבעל נאמן לומר שכבר שילם לה, כי שטר הכתובה בידה, והרי היא גובה ממנו את כל הסכום שכתוב בכתובה.

אך אם יש עד אחד שמעיד כדברי הבעל, שוב לא תגבה את הכתובה, אלא אם כן תשב, שהבעל לא פרע לה.

רמי בר חמא היה סבור, ששבועה זו שנסבעת מחמת עד אחד היא שבועת התורה, שחייבה להישבע על פי עדות של עד אחד, שנאמר, "לא יקום עד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עֹון וּלְכָל חַטָּאת" (דברים י"ט ט"ו), ודרשו חכמים, "לְכָל עֹון וּלְכָל חַטָּאת" אין עד אחד קם, אבל הוא מועיל לחייב שבועה, שכל מקום שהשנים מחייבין את הנתבע ממנו, עד אחד מחייבו שבועה.

ונפקא מינה ממה ששבועה זו היא מהתורה, שאם האשה אינה יכולה להישבע, כגון שהיא פסולה לכך, אינה נפטרת בכך מחיוב השבועה, ומטילים את השבועה על הבעל, ואם ישבע ששילם לה, הוא נאמן. וגם נפקא מינה שאם היא שבועה מהתורה, היא בשם או בכנוי, ואוחז ספר בידו, וחמורה היא מאד, אבל שבועה דרבנן קלה בעלמא כעין שלנו.

ורבא דחה את דברי רמי בר חמא משני טעמים [=שתי תשובות בדבר²].

א. כלל בדינו, שכל מי שחייבה אותו תורה להישבע, נשבע כדי לפטור את עצמו מלשלם מה שתובעים ממנו [=כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין]. וזו נשבעת ונוטלת, ואם כן אין שבועתה בכלל שבועות התורה.

ב. כלל בדינו שאין חיוב שבועה מהתורה על קרקעות, ובכלל זה אין נשבעים על תביעה בשטר, כי בכל שטר יש שעבוד קרקע לטובת השטר, וגם כתובה היא שטר כזה³.

ומחמת הקושיות הללו אמר רבא, ששבועה זו שנסבעת האשה על פי עד אחד היא שבועה מתקנת חכמים. והסיבה שתיקנו שבועה זו, כדי להפיס דעתו של בעל.

דף פ"ח

תחבולה להביאה לידי שבועה מהתורה

נתבאר שכשאשה תובעת את כתובתה מבעלה, ועד אחד מעיד שכבר קיבלה את הכתובה, מטילים עליה שבועה קלה מדברי חכמים, ונשבעת ונוטלת את

² תימה לרשב"א, אכתי איכא שלישיית, דמפני מה אמרה תורה דמודה מקצת הטענה ישבע, משום דאישתמוטי קא מישתמיט, ואמר רחמנא רמי שבועה עליה כי היכי דלודי, והאי טעמא לא שייך הכא כלל. [תוס'].

³ מקשין הא בפרק הזהב דילפינן דאין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות, היינו מהנהו קראי דאיירי בשבועה שעל ידי הודאת עצמו באה, אבל בשבועה שעל ידי עד אחד לא אשכחן. ואין לומר דמסתמא שוים, דהא אשכחן בהם חילוק למילתא אחריתי ... ואומר רבינו, דמצי למימר שמואל לטעמיה ... ואמר לנו רבינו תירוצך אחר, דאליבא דכולי עלמא אתיא מימרא דשמואל אף על גב דמחייבין שבועה בעד אחד באותו ענין דמיפטר במודה מקצת לא דמי להכא, דהתם מין המחויב שבועה בעלמא מיהא הוי, אבל כפירת שיעבוד קרקעות לא מצינו בשום מקום במינו שבועה, והלכך גבי עד אחד אית לן למיפטר. [תוס'].

1. שבועת פוגם שטרו. כשאחד תובע את חברו ממון בשטר שבידו, והנתבע אומר פרעתי את כל החוב הכתוב בשטר, והתובע אומר לא פרעת אלא מחצה [ובלא עדים]. מאחר שהודה התובע שמקצת השטר פרוע, שוב אין לסמוך על השטר כמו שהוא, ויש לחוש לדברי הנתבע, שאומר שפרע הכל. ולכן אמרו חכמים, שהתובע לא יגבה את מה שתובע אלא בשבועה, ואפילו לא ביקש ממנו הנתבע להישבע.

פוגמת כתובתה פחות פחות משווה פרוטה

נתבאר, שכשאשה באה לתבוע כתובתה, ומודה שחלק ממנה כבר פרוע, אינה גובה את השאר אלא בשבועה, שלא קבלה גם את השאר.

והסתפקו מה הדין כשהיא יודעת לתת פירוט מדוקדק עד הפרוטה האחרונה להגיע לחשבון אותו חלק שהיא מודה בו⁴.

מצד אחד יש לומר, כיון שהיא מדקדקת כל כך בממון שקיבלה בוודאי האמת איתה, ותגבה את השאר בלא שבועה.

ומצד שני יש לומר, שבאמת אינה מדקדקת כל כך בממון, ובערמה אומרת כן, כדי שיחשבו אותה כך ויאמינו לה.

ועמד הספק הזה בתיקו.

פוחתת כתובתה

נתבאר שפוגמת כתובתה, שמודה שנפרעה מקצת מהכתובה, אינה גובה את השאר בלא שבועה.

ויש אופן דומה שגם בו היא תובעת רק חלק מהסכום שכתוב בכתובה, אבל טוענת שלא קבלה כלום, והוא נקרא פוחתת כתובתה.

כגון שהיה כתוב בכתובתה סך של אלף זוז, והיא באה לתבוע את הכתובה, והבעל אומר נתתי לך הכל, והיא אומרת לא נתת כלום, אבל באמת אינך חייב לי אלף, כי מההתחלה הסכמנו שהכתובה תהיה מאה ולא אלף.

מצד אחד זה דומה לפוגמת כתובתה, שתובעת חלק משטר הכתובה שבידה. ומצד שני זה לא דומה, כי פוגמת כתובתה דומה למודה במקצת, שמודה שקבלה מקצת מהכתובה, וזו טוענת שלא קבלה כלום.

ומצינו ברייתא בה מבואר שפוחתת כתובתה אינה זקוקה לשבועה, וגובה את כל תביעתה בלא שבועה.

ואמנם אם היא מודה ששטר הכתובה שבידה מזויף, והיתה לה כתובה אחרת שהיה כתוב בה מאה, לא תוכל לגבות כלום בשטר המזויף שבידה.

והאופן שבו דברה הברייתא הוא, שכתב לה כתובה על אלף, והיא כתובה גמורה על אלף לכל דבר, אלא שהתנו ביניהם בעל פה שלא תתבע ממנו יותר ממאה [=אמנה היתה ביני לבינו].

⁴ במנה שהיא מודה עליו שקיבלה עושה עמו חשבון כך נתת לי ביום פלוני וכך ביום פלוני ומצרפתן בחשבון אפילו פחות משווה פרוטה. [רש"י].

כל הכתובה.

ולחן יתבאר בעזה"י האם יוכל לעשות תחבולה, כדי לגרום לה להישבע שבועה חמורה מהתורה.

א. לדברי רב פפא, אם הבעל פיקח, יוכל לחייבה שבועה חמורה של תורה, שכשתתבע אותו את הכתובה, לא יחייב אותה שבועה בבי"ד, אלא יתן לה את הכתובה כפי טענתה, [שלפי טענתו הוא נותן עכשיו פעם שניה], אך יעשה זאת שוב בפני עד אחד. ועתה ילך הוא לבי"ד אם שני העדים, ויטען ששילם לה את הכתובה, שהרי שני עדים מעידים על כך, ויטען שהיא חייבת לו את הסך הזה, כי בפעם הראשונה נתן לה סך כזה כמלווה, ועד אחד מעיד על כך, ועתה אם תרצה להיפטר מלהשיב את התשלום הראשון, תתחייב שבועת התורה שעל ידי עד אחד.

ורב שישא בריה דרב אידי דחה את הדברים הללו, היאך יוכל לטעון ששילם לה את הכתובה על ידי שני העדים, שכל אחד מעיד על מעשה אחר^א.

ב. ולדברי רב שישא בריה דרב אידי, יש דרך אחרת לבעל פיקח, לחייבה שבועה חמורה של תורה, שכשתתבע אותו את הכתובה, לא יחייב אותה שבועה בבי"ד, אלא יתן לה את הכתובה כפי טענתה, [שלפי טענתו הוא נותן עכשיו פעם שניה], אך יעשה זאת שוב בפני שני עדים. ועתה ילך הוא לבי"ד אם שני העדים, ויטען ששילם לה את הכתובה, שהרי שני עדים מעידים על כך, ויטען שהיא חייבת לו את הסך הזה, כי בפעם הראשונה נתן לה סך כזה כמלווה, ויש עד אחד שמעיד על כך, ועתה אם תרצה להיפטר מלהשיב את התשלום הראשון, תתחייב שבועת התורה שעל ידי עד אחד.

ורב אשי דחה את הדברים הללו, כי באופן הזה היא תזכה בדין גם בטענתו על התשלום הראשון, כי תוכל לומר שהיו לה שתי כתובות, וכדין גבתה פעמיים, ולא היה התשלום הראשון הלוואה, ואף העד שמעיד על כך מסייע לה, שהרי הוא מעיד שהיא קבלה את הכסף עבור הכתובה.

ג. ולדברי רב אשי, הדרך שבה יוכל בעל פיקח, לחייבה שבועה חמורה של תורה, אם יביא שני עדים על התשלום הראשון, ויאמר להם שכבר פרע את הכתובה, והוא נזקק לפרוע שוב מחמת כפירת האשה^ב.

גביית כתובה מנכסי יתומים מלקוחות ושלא בפניו

כלל בידינו שמי שבא לגבות חוב, אפילו יש בידו שטר חוב, אם יטען הנתבע השבע לי שלא שילמתי לך, תקנת חכמים היא שהנתבע יישבע על כך.

ודווקא כשהנתבע דורש ממנו להישבע, אז משביעים את הנתבע, אבל אם הנתבע אינו דורש זאת, גם בבי"ד לא ידרשו זאת מהנתבע.

אמנם חילוק זה אמור, כשהיתה התביעה כנגד המתחייב עצמו, אז משביעים את הנתבע שלא קיבל, רק כשהנתבע דורש זאת. אלא אבל אם המתחייב עצמו

^א מה שראה זה לא ראה זה, ואם תכפור על שתיחן, אין כאן אלא עד אחד, ותשבע ותטול שלישית, ונמצא מפסיד. [רש"י].

^ב וכיון דשמעינהו, ולא מסייע לה האי עד קמא, תו לא מצית למימר שתי כתובות הוו, דמילתא דלא שכיחא הוא. [רש"י].

מת, ובאים לגבות מהיורשים, או שהמתחייב מכר את הקרקע ששועבדה לחוב, ובאים לגבות מהלקוחות. או שהקרקע עדיין של המתחייב עצמו, אך הוא נסע למדינת הים וגובים מנכסיו שלא בפניו.

בכל שלושת האופנים הללו, כיון שהמתחייב עצמו אינו כאן או שאינו נתבע בעצמו, והנתבעים אינם יודעים אם האמת עם הנתבע או לא, בי"ד טוענים עבור המתחייב, ודורשים מהנתבע שישבע שלא קיבל את התשלום

ודין זה אמור כאן במשנתנו בעניין גביית הכתובה, שאם האשה באה לגבות מנכסי יתומים, או מהלקוחות, או שלא בפניו, גובה בשבועה בלבד.

גביית יתומים מיתומים

לווה ומלווה שמתו, יורשי המלווה באים לגבות את החוב מהקרקעות שירשו יורשי הלווה.

וכיון שאם היה מלווה עצמו חי, לא היה יכול לגבות מיורשי הלווה בלא שבועה. כך יורשי המלווה הבאים מכוח אביהם, גובים מיורשי הלווה בשבועה.

אם אמרו יורשי הלווה, אמר לנו אבא שלוה ופרע, מאחר שיש לבני המלווה את שטר החוב, אין טענת בני הלווה מבטלת אותו, אבל הם יכולים לדרוש מבני המלווה שישבעו להם שלא אמר להם אביהם שהחוב פרוע ולא מצאו בין שטרותיו שובר שמבטל את השטר. וכשישבעו שבועה זו יגבו את חוב אביהם.

ואם אמרו יורשי הלווה, אמר לנו אבא שלא לוה כלל. ללשון ראשון של רב זריקא אמר רב יהודה, אפילו בשבועה אי אפשר לגבות מהם כלל. וללשון שני של רב זריקא אמר רב יהודה, באופן הזה בני המלווה גובים אף בלא שבועה, כי כלל בידינו שכל האומר לא לוייתי, הרי הוא כמודה שלא פרע את חובו, [אם לא לוה בוודאי לא שילם], וכיון שיש להם שטר חוב, וזה בוודאי לא פרע, הם גובים בלא שבועה.

גבייה שלא בפני החייב

נתבאר שאם החייב אינו כאן, בי"ד גובים את החוב מממונו, אלא שהנתבע צריך להישבע שלא קיבל את התשלום מהחייב.

ואמר רב אחא שר הבירה, מעשה בא לפני רבי יצחק באנטוכיא, שרצו לגבות מנכסי החייב שלא בפניו, ואמר שהקלו חכמים לגבות מנכסי אדם שלא בפניו, רק בגביית כתובה, משום חן הנישואין. אבל שאר חובות אין גובים כלל שלא בפני החייב.

ולדברי רבא אמר רב נחמן, גם שאר חובות גובים מנכסי החייב שלא בפניו, שאם לא כן, לא ירצו בני אדם להלוות לחבריהם, שמא יברחו אחר ההלוואה, ולא יוכלו לגבות מהם את החובות, ונמצא אתה נועל דלת בפני לווים, שלא

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון 28ח
מסכת כתובות פ"ג – צ'

ימצאו מי שיסכים ילווה להם¹.

שבועה בתביעת מזונות

אחד מתנאי הכתובה, שהאיש מתחייב לזון את אשתו כל ימי משך הנישואין. ואם הלך הבעל למדינת הים, אשתו תובעת את מזונותיה בבי"ד, והם יורדים לנכסיו ומוכרים אותם לצורך מזונותיה.

ונחלקו חכמים בפרק האחרון של מסכת זו האם היא צריכה להישבע שלא קיבלה ממנו מזונות לפני שיגבו עבורה מזונות מנכסיו.

לדעת חנן, כל זמן שהיא גובה מנכסיו לצורך המזונות **אין משביעים** אותה, [ורק כשתתגרש ותתבע את כתובתה ישיבוע אותה תחילה שלא לקחה מנכסיו כלום של כדן].

ובני כהנים גדולים נחלקו על חנן, **ולדעתם** גם כשהיא באה לגבות מזונות מנכסיו, **משביעים** אותה תחילה, שלא לקחה מנכסיו כלום שלא כדן.

- **ואמר רבי ירמיה**, שמחלוקת זו של חנן ובני כהנים גדולים היא מחלוקתם של רבי שמעון וחכמים במשנתנו. **דעת חכמים** במשנתנו **כדעת בני כהנים גדולים**, ובכל מקרה שהיא באה לגבות מנכסיו שלא בפניו, משביעים אותה. **ודעת רבי שמעון כחנן**, שמשביעים אותה רק כשהיא באה לגבות את כתובתה.

- **ורב ששת הקשה על דברי רבי ירמיה**, ואמר שלא משמע כן ממשנתנו, רבי שמעון במשנתנו מדבר בשבועה שהיורשים משביעים. ומחלוקת חנן ובני כהנים גדולים מדברת בשבועה שבי"ד משביעים².

שבועת אפטרופוס ליתומים

מי שהתמנה להיות אפטרופוס על נכסי יתומים, כשגדלו היתומים ונשלמה עבודתו עבורם, היה ליתומים להשביעו, שלא נטל מממונם כלום. אלא שיש אופנים שאם בסופו ישיבועו אותו, לא ירצה להתמנות מתחילה לכך, ולא ימצא אפטרופוס ליתומים, ולפיכך יש אפטרופוס שמשביעים אותו ויש שאין משביעים אותו.

לדעת תנא קמא, אם מינהו אבי יתומים, **ישבע**, כי בוודאי חייב הוא טובה לאביהם, ולא ימנע מלקבל על עצמו מחמת השבועה. **ואם מינהו בי"ד**, שעושה הוא טובה לבי"ד, **אין להשביעו**, שמה ימנע מלהתמנות כלל.

ולדעת אבא שאול, אם מינהו בי"ד, **ישבע**, כי נהנה הוא, שידעו הכל שבי"ד סומכים עליו, ולא ימנע מלקבל על עצמו מחמת השבועה. **ואם מינהו אבי היתומים**, אינו נהנה מכך, אלא עושה לו טובה, ואם יתחייב שבועה, לא ירצה לקבל כלל, לפיכך **לא ישבע**.

¹ ופסק ר"ח, דמעשים בכל יום שאין מוכרים שלא בפניו לבעל חוב, ולית דחש להא דרב נחמן, דאמר אפילו לבעל חוב ... [תוס'].
² תימה, אמאי לא משני, סבר לה כדשמואל דאמר בפרק בתרא, אין פוסקין מזונות לאשת איש. ומוקי לה לפלוגתא דחנן ובני כהנים גדולים כשמעו בו שמת, ושפיר קתני ויורשין משביעין אותה. וצ"ע. [תוס'].

תנאי לפטור את האשה משבועה ליתומים

- **ואמר רב ששת**, שמחלוקת זו של אבא שאול וחכמים היא מחלוקתם של רבי שמעון וחכמים במשנתנו. **דעת חכמים** במשנתנו **כדעת חכמים** במסכת גיטין, שמשביעים אפטרופוס שמינהו אבי יתומים, וזהו ששינוי שאם נעשית האשה אפטרופוסית גם אחר מותו, היורשים משביעים אותה על כך¹. **ודעת רבי שמעון כדעת אבא שאול**, שמאחר שהיה מנויה על ידי אבי יתומים, אף על פי שהיא אפטרופוסית, אינם יכולים להשביע אותה על כך, ורק כשתתבע כתובתה יוכלו להשביע אותה על טענת הכתובה.

- **ואבוי הקשה על דברי רב ששת**, ואמר שלא משמע כן מלשון משנתנו, "רבי שמעון אומר כל זמן שהיא תובעת כתובתה היורשים משביעים אותה", שכן היה צריך להיות "רבי שמעון אומר אם היא תובעת כתובתה היורשים משביעים אותה".

תנאי לפטור את האשה משבועה ליתומים

לעיל בדף פ"ז נתבאר, שנחלקו חכמים ואבא שאול בן מרים, במי שכתב לאשתו "נדר ושבועה אין לך עלי ועל יורשי".

לדעת חכמים התנאי מועיל, ואם באה לגבות מנכסיו אחר מותו, אין היורשים משביעים אותה.

ואבא שאול בן מרים חולק ואומר, שאי אפשר להתנות תנאי שפוטור אותה משבועה ליתומים, כי לעולם אין גובים מנכסי יתומים בלא שבועה.

- **ואמר אבוי**, שמחלוקת זו של אבא שאול בן מרים וחכמים היא מחלוקתם של רבי שמעון וחכמים במשנתנו. **דעת חכמים** במשנתנו **כדעת חכמים** לעיל, שהתנאי מועיל לפטור אותה משבועה ליתומים. **ודעת רבי שמעון כדעת אבא שאול בן מרים**, וכל זמן שהיא תובעת כתובתה מהיתומים, הם משביעים אותה, אף על פי שכתב לה בעלה שלא ישביעו אותה.

- **ורב פפא הקשה על דברי אבוי**, ואמר שלפי זה לא מובן מה שסיים רבי שמעון דבריו, "אינה תובעת כתובתה אין היורשים משביעים אותה".

דברי רבי שמעון במשנתנו

מבאר במשנתנו, שרבי שמעון אומר, כל זמן שהיא תובעת כתובתה, היורשין משביעין אותה, ואם אינה תובעת כתובתה, אין היורשין משביעין אותה.

ומסקנת רב פפא, שרבי שמעון בא לחלוק בדבריו אלו על חכמים בשני עניינים.

העניין הראשון הוא מה שאמרו חכמים, שיורשים יכולים להשביע את האשה על ענייני אפטרופוסות שלה, כל זמן שירצו, ואפילו קודם שבאה לתבוע את כתובתה.

והעניין השני הוא מה שאמרו חכמים, שהבעל יכול לפטור את האשה

¹ ומתניתין כגון שמינה בעלה לאחר מיתה, דבצווי בי"ד ליכא לאוקומא, דאין מעמידין נשים אפטרופוסות כדאיתא בהנזקין. ובממנה מעצמה ליכא לאוקומא, דאם כן לכולי עלמא היורשין משביעין אותה, דלא שייך ביה טעמא דמינהו אבי יתומים, דאמרין דאי משתבע ממנע ולא הוי אפטרופוס, והכא אנו רואין דמן הדין אין מעמידין אשה אפטרופא. [תוס'].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה
בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א

גיליון ח 28
מסכת כתובות פ"ג – צ'

משבועתה ליתומים, כשתבוא לגבות מהם את הכתובה, על ידי שיכתוב לה
"נדר ושבועה אין לי ולירשי עליך".

כנגד העניין השני אמר, שכל זמן שהיא תובעת כתובתה, היורשים משביעים
אותה, ואפילו כתב לה, "נדר ושבועה אין ליורשי עליך", כי תנאי כזה בטל
הוא, כדעת אבא שאול בן אמא מרים, שלעולם אין גובים מנכסי יתומים בלא
שבועה.

וכנגד העניין הראשון אמר רבי שמעון, אם אינה תובעת כתובתה, אין היורשים
משביעים אותה, כי אינם יכולים להשביע אותה על ענייני אפטרופסות, כדעת
אבא שאול, שאין משביעים אפטרופוס שמינה אבי יתומים.